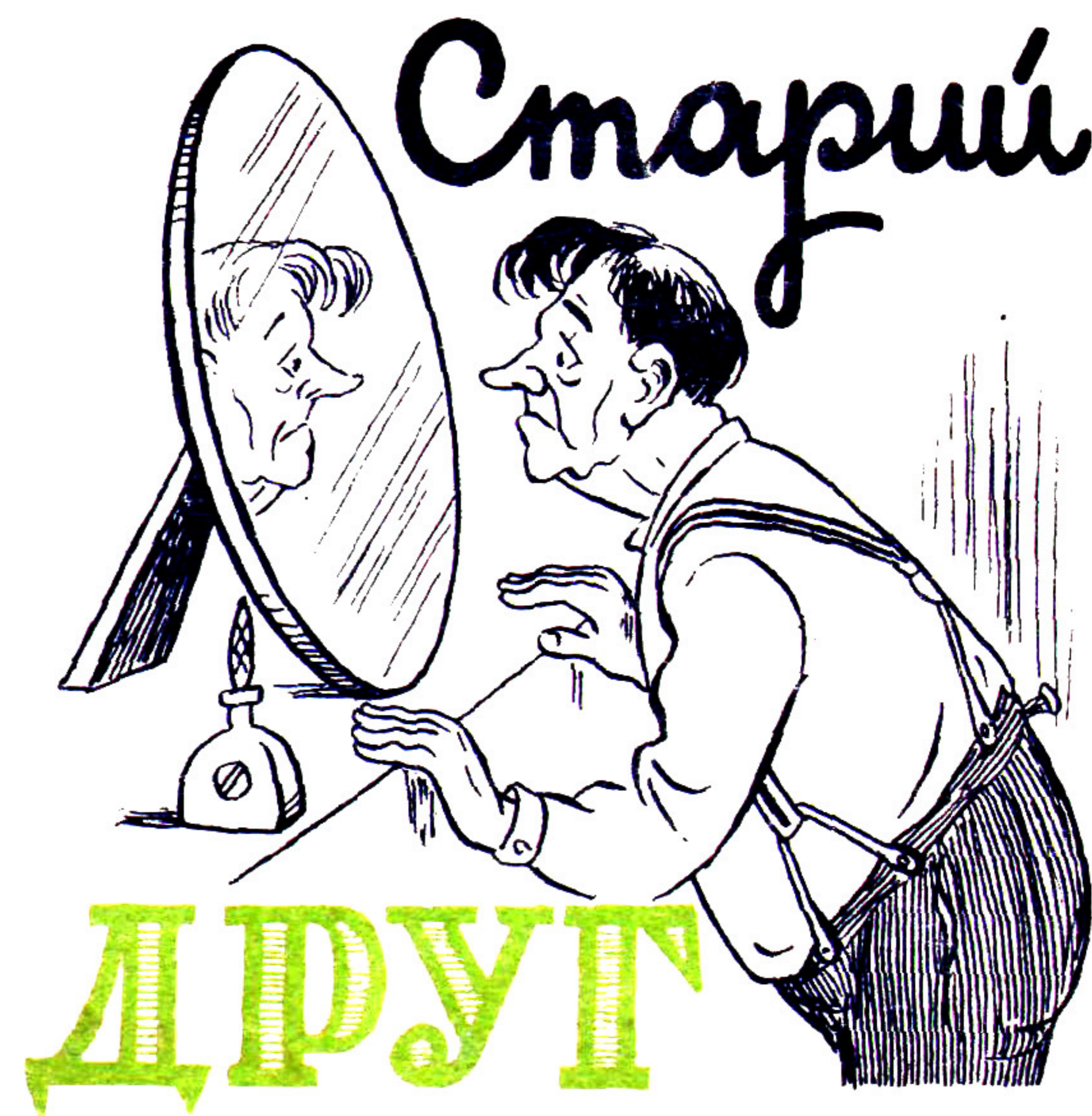

Ціна 80 коп.

№ БІБЛІОТЕКА 21
ПЕРЦЯ

Микола БІЛКУН

peres-ua.

peres-ua.

peres-ua.

peres-ua.

Відсканував
Олександр
ЯНОВСЬКИЙ,
опрацював
Олег ЛЕСЬКІВ

Микола БІЛКУН

СТАРИЙ ДРУГ

ІЛЮСТРАЦІЇ О. КОЗІЮРЕНКА

«РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»
1955

СТАРИЙ ДРУГ

У Андрія Олександровича Димченка — гість. Друг ще студентських років, Федір Васильович Перепелиця.

— Скільки літ, скільки зим?!

— Ого-го!

— А ти, Федю, молодець! Як парубок! Тільки навіщо пузде таке відпустив?

— Я йому й сам не радий. І гімнастику вже роблю — ніщо не допомагає. Що ж гімнастика? Тільки апетиту додає. Поробиш вправи — і втричі більше з'їси. От ти справді на парубка схожий. Ну, просто жених. І жодного сивого волосочка в шевелюрі.

Димченко механічно схопився за своє волосся і чомусь почервонів. Поспішно заговорив:

— Роздягайся, роздягайся! Зараз ми з тобою

чайку поп'ємо, десь там у мене пляшка коньячку непочата в буфеті. Сідай, я самоварчик поставлю.

— Чого це ти сам хазяюєш? — запитав Перепелиця.— А Галина де? На курорті?

Димченко ніби не розчув і шмигнув на кухню. Хвилини десять він вовтузився там, грюкав чимсь, потім повернувся в кімнату.

— Федю, ти, здається, в чоботях? Скидай-но чобіт, я самовара роздмухаю. Чогось капризує.

Перепелиця, кречучи, стягнув чобота, віддав його Димченкові і сам пішов за ним на кухню.

— Ти, Федю, не стій босою ногою на підлозі, застудишся, тепер не літо.

— Нічого. Давай я тобі допоможу, бо, видно, жінка тебе балує, не привчає до хатньої роботи. От я все вмю робити. Раз навіть вареники варив. З вишнями...

Нарешті, спільними зусиллями з самоваром упорались. Сиділи, пили чай, закусували і згадували, згадували без кінця минулі події, пригоди, старих друзів. Федір Васильович знову згадав про дружину Димченка — Галину Спиридонівну і запитав, де вона. Андрій Олександрович схилив голову і втопив очі в стіл. Помовчав...

— Від тебе, Федю, у мене секретів ніяких немає. Розумієш, Федю, розлучаюсь я з Галиною... Отак... Розумієш, іншу покохав... ну й... з Галиною ми характерами останнім часом перестали сходитись. Ти не дивись так на мене, Федю. Я сам розумію, що скотина я остання, але не можу інакше...

— А я ніяк не дивлюся. Справа твоя.

Димченко недовіркою подивився на друга. Він сподівався, що Перепелиця буде умовляти його опа-

м'ятатися, помиритися з Галиною Спиридонівною. Але Федір Васильович нічого не говорив, а тільки зосереджено намазував на булку масло. Тоді Андрій Олександрович заговорив сам:

— Скотина я, Федю, скотина. П'ятдесят скоро, двадцять три роки з Галиною прожив, син лейтенант, дочка минулого року заміж вийшла, а мене, старого чорта, женитися потягло.

Федір Васильович підхопив на виделку шматочок шинки і філософськи сказав:

— Кажуть, любов не картопля.

— Жених! Старий дурень, скоро на шостий десяток зверне, а він жених! Ти от здивувався, що в мене жодної сивої волосини немає. А я ж пофарбував волосся! Розумієш, узяв чорну фарбу і пофарбував. І чи то я перестарався, чи концентрація не та, але так пофарбував, що вся шкіра на голові почорніла і ніяк не відмивається. Зуби всі повставляв...

— Ну, це ти добре зробив, молодець! Зуби слід тримати в повному порядку як женихам, так і сімейним.

— Смійся, смійся, Федю! Смійся із старого дурня. Але вирішив я безповоротно,— без Віви мені життя не в життя...

— Значить, її Вівою звать? Так, так. Красива? Молода?

— Як богиня! — з юнацьким запалом сказав Димченко.— З тридцять другого року.

— З тридцять другого? Так, так. Молода-а, двадцять три роки,— потім, помовчавши, додав:— У тридцять другому ми з тобою інститут закінчили.

Димченко здригнувся. Він досі не ставив поруч ці дві дати і ніколи не задумувався над тим, що рік

народження його нареченої збігається з роком закінчення ним інституту. А Федір Васильович ще налив собі чаю і вів далі:

— Так, так, летить час. Тридцять другий рік... Тільки сказати... Ті, що в тридцять другому народилися, вже нареченими повиростали. Летить час! У тридцять другому ми з тобою, Андрію, ватманський папір переводили, до захисту дипломних робіт готувалися, а твоя Віва пелюшки в цей час переводила. І от на тобі! Вже наречена! Двадцять три роки... Багато води втекло...

Димченко сидів, як на голках, сердито сопів і думав:

«Хай би він мене краще лаяв, умовляв не розлучатися з Галиною, а то ні, крає серце по кусочку й сіллю присипає».

Перепелиця сьорбав з чашки і дедалі глибше занурювався в спогади:

— А пам'ятаєш, як ми жили комуною? Як ти до Гальки, чи то пак, до Галини Спиридонівни на побачення бігав. Записки мною передавав. Хороша вона була дівчина! Гарна, розумна, здібна! При аспірантурі залишили, так вона ж через тебе, чорта довгов'язого, не залишилася. Пам'ятаю, професор Дубович...

Димченко весь час совався, як на гарячому. Хвилинами йому навіть хотілося, щоб Перепелиця захлинувся чаєм, закашлявся й забув, про що говорив. Але Перепелиця й не думав захлинатися. Тоді Андрій Олександрович вирішив сам вихопити ініціативу:

— Професор Дубович? Чудесний старик! На його лекціях ми сиділи, мов заворожені...

— А доцента Мелітопольського пам'ятаєш?

— Мелітопольського?

— Ага, ага, Аполлінарія Арнольдовича. Того, що мав молоду дружину. Плюгавенький такий, борідка зелененька, очі — як у кролика, старикашка. А дружина у нього була — просто собі Афродіта, молода, гарна. І молодих асистентів полюбляла.

— Не пам'ятаю! — відрізав Димченко.

Він ладен був запустити в Перепелицю самоваром. От тобі й старий друг! Елементарного такту не має. Порядні люди в домі повішеного не згадують про мотузок, а цей всі свої спогади чортзна на чому буде.

...Вони полягали спати. Перепелицю Андрій Олександрович поклав на ліжку, сам ліг на дивані.

Закурили...

— А де тепер Сашка Петров? — запитав Андрій Олександрович, пускаючи в стелю кільце диму.

— Сашка? О, брат, Сашка Петров уже дідусь. Онучку має. Його Генка минулого року оженився.

— Генка оженився? — Андрій Олександрович сів на дивані, аж пружини схлипнули. — Скільки ж йому років?

— Двадцять четвертий пішов.

— Як роки біжать! Я ж, здається, недавно його на руках носив і носа йому витирив.

— Недавно!.. А він уже одружений. Так-то... Дружину Раєю звать. Симпатичне створіння, блондиночка. З тридцять другого року, між іншим...

Димченко не тим кінцем встромив в рот цигарку й спересердя виплюнув її, а Перепелиця захоплено розповідав:

— Як вони чудово живуть! Молодята! Любо на

них глянути! Рая рухлива, як ртуть. Ну, молода, воно й зрозуміло, ми в двадцять два роки теж рухливими були...

Димченко механічно взяв з дивана фарфорового слончика і так стиснув його в руці, що в того відломився хоботок.

— На танці вони — разом, у кіно — разом, на пляж — разом. Інститут закінчують, а все одно, як діти. Почнуть одне за одним по кімнаті бігати, сміху, галасу! А цього літа Генка і Рая на Кавказ їздили, сходили чи на Ельбрус, чи на Казбек. Рая альпінізмом захоплюється. І чого їм не захоплюватись — молоді, здорові! Це в нашому віці вже на Ельбрус не полізеш! Інший раз по сходах на другий поверх не хочеться лізти, ліфта чекаєш.

Димченко закусив зубами ковдру й терпляче чекав, коли закінчиться це катування. А Перепелиця ще довго доводив перевагу двадцятидворічного віку перед п'ятдесятирічним. Нарешті, побажав Андрієві Олександровичу спокійної ночі і відразу заснув, наче у воду впав.

Димченко не спав. Він зітхав і крутився з боку на бік, ніби під ним був не м'який диван, а купа металевого брухту. Думки, ще чорніші за ту фарбу, якою він пофарбував волосся, снувалися в його голові:

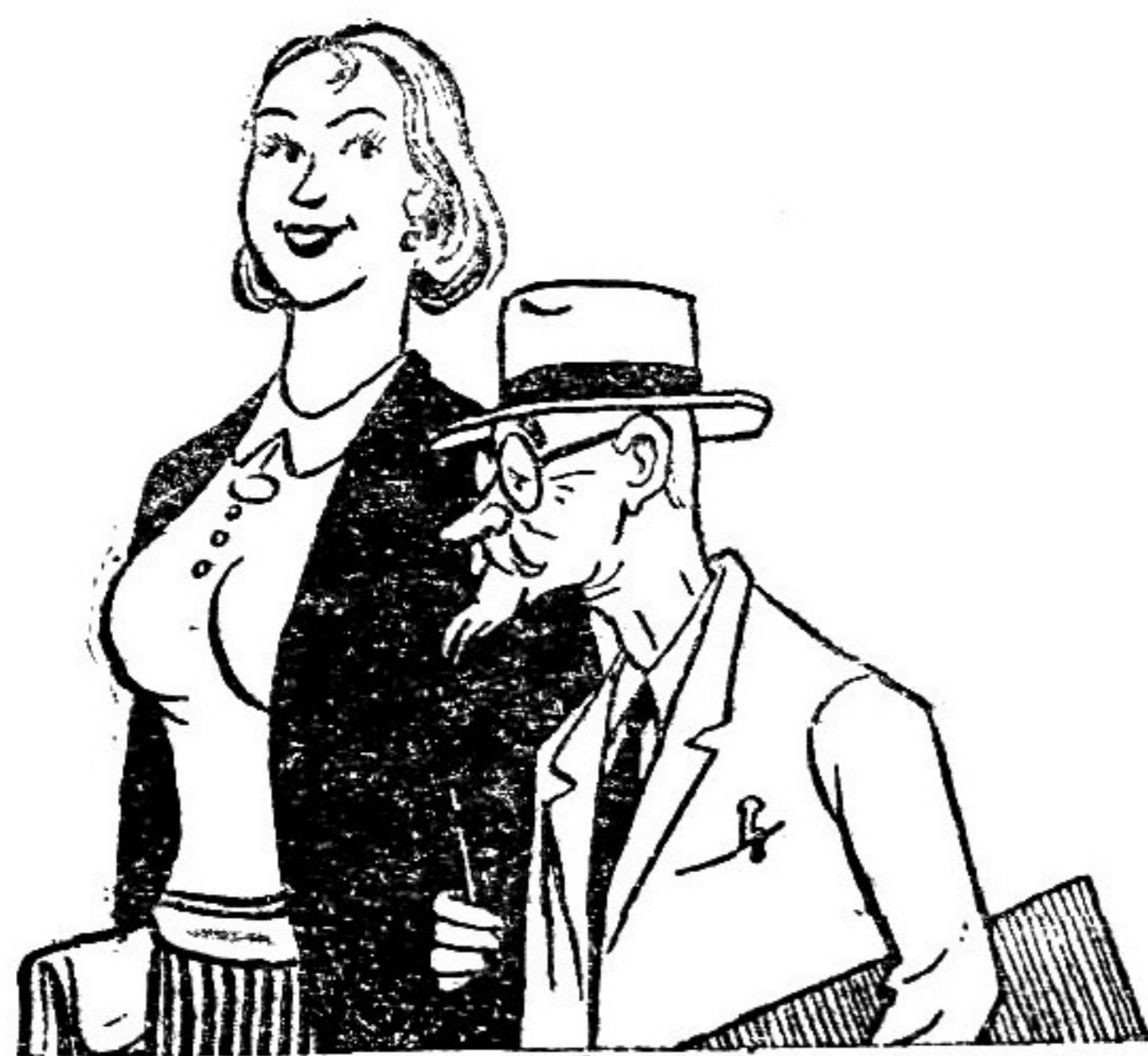
«Прожив з Галиною двадцять три роки... Діти дорослі... Вона, дійсно, в аспірантурі могла залишитись, ученим могла стати. Так ні, поїхала зо мною аж на край світу. І все своє життя мені віддавала... Мені... дітям... А я? Характерами не зійшлися... І що я в тій Віві знайшов? Муха-цокотуха! Дівчисько підвіяне!».

Андрій Олександрович крутився з боку на бік і намагався сам себе заспокоїти.

«Зате Віва гарна, мила. Я, може, все життя мріяв про таку красуню; може, це перше й останнє велике кохання в моєму житті... А я пройду стороною?».

Та заспокоїтися не міг. Згадав доцента Мелітопольського, згадав, як того зраджувала молода дружина, й аж зубами заскреготав з досади. Ну, добре, нехай Віва не така, нехай вона не буде його зраджувати, але що, як їй забреде в голову побігати з ним по кімнаті? Або захопиться альпінізмом. І доведеться дертися за нею на Казбек? Вона молода, їй нічого, а він обов'язково зірветься, полетить в провалля і розіб'ється до бісової мами. І за віщо?

Він розіб'ється, а Віва вийде заміж. За якогось двадцятип'ятирічного хлопчиська. І всі знайомі й друзі тільки головами похитають. А Федя скаже: «Так йому, дурневі, й треба! Я ж йому казав: не лазь по Казбеках! У твоєму віці це шкідливо!».

ГОЛОВА ЗА ГРАТАМИ

Федір Григорович Перепийченко, голова колгоспу «Червоний плуг», міг пити горілку коли завгодно і скільки завгодно. Міг пити її до обіду, по обіді, до засідання правління, після нього, серед ночі, рановранці і просто натщесерце. І майже завжди він якось примудрявся добратися після випивки додому або туди, куди йому на той час було потрібно.

Але в той вівторок, після якого трапились нижчеописані події, він, повертаючись пізно ввечері з контори і будучи в тому милому настрої, коли людині зовсім байдуже, куди занесуть її ноги, якось випадково забрів до своєї куми Секлети.

Не можна сказати, щоб Секлета дуже зраділа, узрівши такого гостя, бо була вона в той вечір сама (чоловік поїхав у сусіднє село на іменини) і, будучи женщиною чесною, не хотіла, щоб про неї

peres-ua.

peres-ua.

базікали опісля зайве. Але Федір Григорович, крім того, що був кумом, був ще й головою колгоспу. Отже, належало прийняти його якнайгостинніше, бо Секлета дотримувалась твердого правила: ніколи не псувати відносин з сільським начальством.

Федора Григоровича вона прийняла як слід. Йому негайно ж було запропоновано повечеряти «чим бог послав». Бог послав яечню, півкачки і смажену рибу. А поскільки рибка любить плавати, — бог послав ще й пузатеньку пляшечку, заткнуту качаном.

Федір Григорович зразу ж пожвавішав, налив тремтячою рукою чарку і сказав:

— Будьмо!

— На здоров'ячко! — відказала кума і пригубила чарку.

— Ти-и... Секлето, скажи мені, як ваше життя протікає... той...

— Нічого, спасибі вам, живемо непогано, самі знаєте, мій Петро — хазяїн хороший, роботящий.

— М-м-м... хороший чоловік, Петро... ага-а... Так що я кажу? Ага... Я, Секлето, такий чоловік, що для своїх той... для родичів небо прихилив би... Ага-а... М-м... Так я кажу?

— Так, так, Федоре Григоровичу, на вас ремствувати не можна. Ви ніколи ні в чому своїм не відмовите.

— Ні-і... ти мені скажи... так я кажу? Ти... той... ти, Секлето, може, думаєш, що я той, але я не той... я розумію, я бачу, що той...

Секлета зрозуміла, що можна переходити до основного. Вона підібгала тонкі губи і, примруживши хитрі зеленкуваті очі, почала:

— Проханнячко невеличке до вас маю, Федоре Григоровичу, та не знаю, чи виконаєте його.

— Я? Та ти той... та я... та ще... ти ще не знаєш Федора Перепийченка... Та в мене той... слово — олово...

Голова намагався втримати Секлету в полі зору, але це йому не вдавалося, бо клята Секлета почала якогось біса розпливатися, віддалятися, а далі взяла та й зовсім розкололася на дві Секлети. Це не сподобалося Федорові Григоровичу, і він навіть насупився.

А обидві Секлети вже говорили:

— Проханнячко невелике до вас, Федоре Григоровичу. Лісу треба було б підкинути нам для сарайчика, медку пудів зо два. А також кукурудзяного борошенця з комори пудиків хоча б з вісім. Свинка у нас, свинку годуємо. Ви ж теж сальце любите...

Федір Григорович зробив зусилля, і обидві Секлети, напливаючи одна на одну, злилися, нарешті, в одну Секлету. Від цього Перепийченкові аж веселіше стало. Він ткнув виделкою в сільничку і, похитуючи головою, заговорив:

— Це м-м... можна... Це раз, два... і все тобі, Секлето, привезуть... М-м... Все... бо я, Секлето, т-такий чоловік... що я м-м... як мені, значить, той... то й я, значить, той... Випишу, дам команду...

Він зробив спробу встати, але з цієї спроби нічого не вийшло. Безнадійно махнувши рукою, знову сів.

— Мені б той... дрімнути б де-небудь... де холодно... і так, щоб мене не тривожили...

Секлета взяла його за плечі і повела.

.

Коли Перепийченко прокинувся, перше, що він побачив, були залізні ґрати. У нього похололо в животі і спітніли долоні.

«Посадили, — мигнула думка, — ну, от і догрався. Але ж коли була ревізія? Коли ж мене заарештували, що я не пам'ятаю? І де я сиджу — чи ще в «капезе», чи вже?... Як же так? А чого ж Спиридон Трохимович не заступився? А невже ж прокурор забув мою доброту? Ні, я цього так не залишу!»

І він крикнув хрипким голосом:

— Гей, хто там?..

Відповіді не було і, піднявши важку, як двоуподова гиря, голову, Федір Григорович зрозумів, що ночував у Секлетиній коморі. У коморі прохолодно, темнувато, а ґратами, яких він так злякався, заграшовано маленьке віконце.

Перепийченко полегшено зітхнув і на неслухняних ногах рушив до дверей. Та вони були замкнені знадвору. Скільки не грюкав, скільки не кликав Секлету, — відповідав йому тільки Сірко. І тут Федір Григорович з жахом згадав, що сьогодні середа, а значить, у містечку базар, а значить, Секлета пішла на базар і вернеться тільки після полудня.

— Не могла, клята баба, розбудити, — пробурчав Перепийченко і опустився на якийсь мішок.

Звідки він міг знати, що ранком Секлета майже годину трясла і торсала його за плече, а він тільки мукав і відмахувався від неї, як від мухи?..

Поки голова роздумував над своїм безвихідним становищем, у конторі колгоспу зчинився переполох. Бухгалтер Рахівничка збирався їхати у банк, потрібно було завірити деякі документи. Печатка була у голови, а голова був невідомо де. Чекав голову і за-

відуючий фермою, щоб підписати якісь звіти, і комірник з рахунками, і ланкова Настя Кучеренко — їй потрібно було завірити довідку, і ще дехто з колгоспників. Сиділи, чекали, нудилися, послали до нього додому, робили всілякі припущення щодо його місцеперебування аж поки не прийшла баба Христя — сусідка Секлети. Вона розповіла, що голова, хвалити бога, живий і здоровий. Він сидить замкнутий у Секлетиній коморі, а Секлета пішла на базар. Але ніхто вже її не слухав, всі кинулися до Секлетиної хати. Попереду біг Рахівничка з товстим портфелем, за ним — завідуючий фермою, розмахуючи звітами, за ним — комірник, за комірником — Настя, за Настею — всі інші.

Перепийченко спершу не хотів обзиватися. Всі спроби зірвати замок не мали успіху. І всіх знову охопив відчай. Але у Рахівнички виникла ідея. Він підійшов до віконечка комірчини і заговорив лагідно:

— Федоре Григоровичу, ми все одно знаємо, що ви тут, під замком. Визволити ми вас не можемо, а документи завірити потрібно.

— Що ж робити? — почувся глухий, хрипкий голос з темряви.

— А я вам читатиму документа, а ви просовуйте руку крізь ґрати й шльопайте печатку.

У коморі почувся гуркіт, сопіння, і за ґратами з'явилася голова. Спочатку всі побачили скуйовджене волосся, а потім м'яте, як заяложена подушка, обличчя.

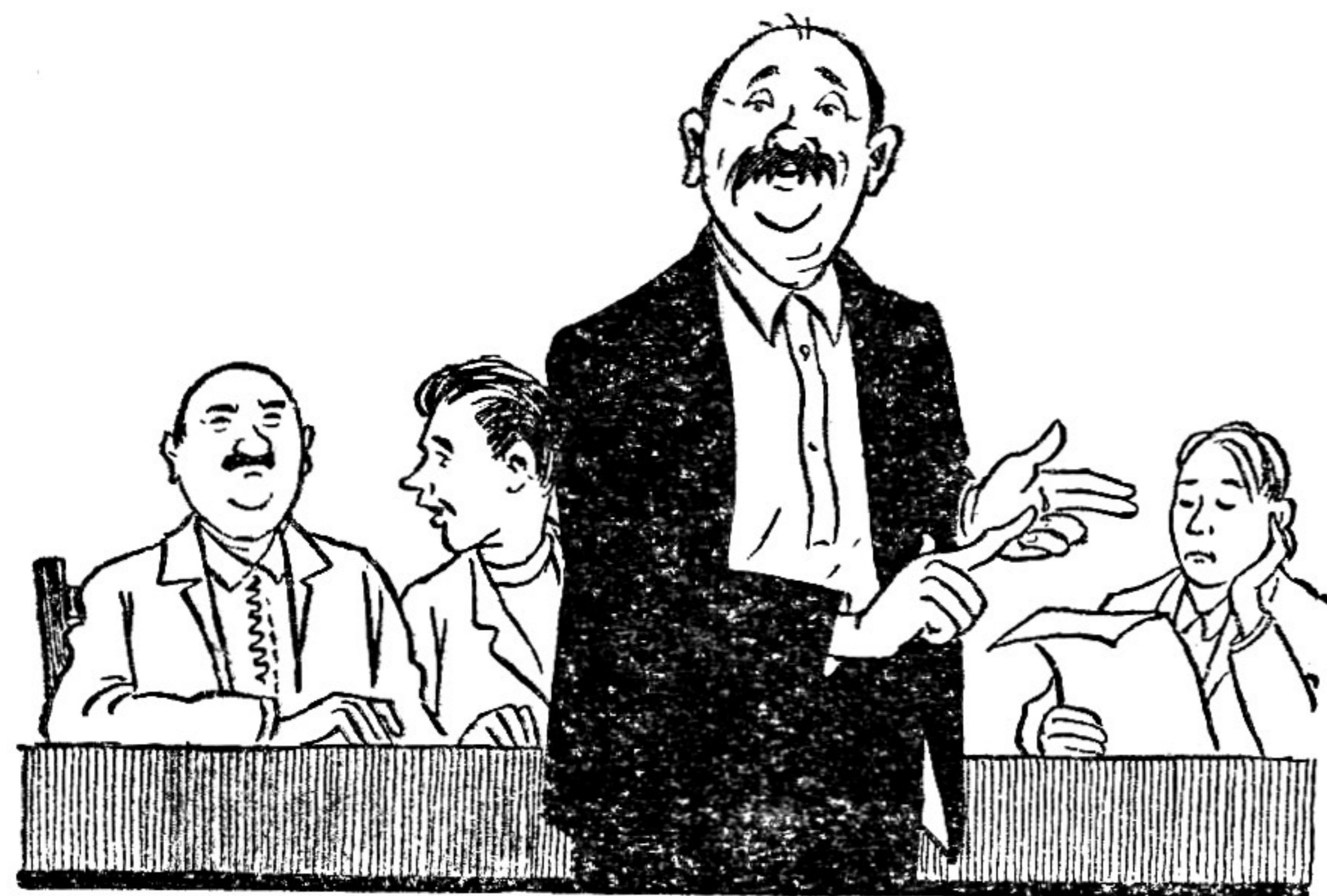
— Давай...

Рахівничка читав, а Перепийченко, просунувши руку з печаткою крізь ґрати, завіряв документи.

Скоро з цією нескладною справою було покінчено, і всі порозходились. Тільки Федір Григорович залишився чекати, поки повернеться кума Секлета.

...Через місяць, після ревізії, Перепийченко знову потрапив за ґрати. Правда, цього разу вже без печатки.

СЛУХАЛИ — УХВАЛИЛИ

На порядку денному колгоспних зборів серед інших було питання про роботу тваринницьких ферм. Слово взяв завідуючий фермами Онуфрій Спиридонович Телятниченко. Він пригладив те, що колись було чубом, а тепер стирчало кількома волосинками, осмикнув піджак і, відкашлявшись, почав:

— Товариші! Ми всі знаємо, яка велика увага приділяється тепер розвитку тваринництва. Всі ми знаємо, що без тварини не буде ані костюма, ані чобіт, бо свині, вівці і таке інше—це, значить, вовна і шкіра, шевйот і крам і таке інше. Кахи-кахи... Гм... А оскільки, товариші, свині й вівці і таке інше—це крам і вовна, чи той... Еге ж... то ми, значить, повинні з вами піднести на висоту...

Що саме треба піднести на висоту, Телятниченко так і не сказав, бо з задніх рядів почувся дзвінкий дівочий голос:

— Ви, дядьку Онуфрію, скажіть краще, чим завтра свиням їсти варити? На фермі ні полінця дров, і казан умуровано погано, і піч димить. Та ще й казан старий, протікати почав. Ви ближче до діла! А те, що з шкіри чоботи шиють, ми це й самі знаємо.

— Правильно, Фросю, в саму точку попала, — підтримав дівчину літній колгоспник.

Збори загомоніли, заговорили, засперечались і засміялись. Ніби ліс зашумів. Голова колгоспу Макогоненко, впізнавши голос свинарки Самійлюк, занепокоївся. Характер у Фросі був такий, що вона своїми недоречними вигуками могла зіпсувати так добре підготовлені збори. А як до цього вигуку все було добре! Виступав рільник, виступали бригадири, і всі обіцяли, і всі запевняли, і всі брали зобов'язання. Збори показали, що Макогоненко хазяїн хороший, голова здібний, і колгосп при ньому не інакше як процвітатиме. Недоліків не було зовсім, а як і були, то такі, що «не варто про них і говорити». І коли хтось починав про них згадувати, то голова зборів, колгоспний рахівник Джунь, ввічливо нагадував про регламент.

Але тепер шум не затихав. Макогоненко схопився з місця і, стримуючи себе, заговорив:

— Ви, товаришко Самійлюк, коли щось хочете сказати, то не вигукуйте з місця, як несвідомий елемент, а візьміть слово.

«Несвідомий елемент» щось швидко, збуджено заговорив, але на «нього» зацитькали подруги, і «він» замовк. Макогоненко сів, витираючи лице

і лисину хусточкою, а Телятниченко одержав змогу говорити далі. Та, очевидно, Фросина репліка порвала червону нитку, яку він хотів провести у своєму виступі. Ще кілька разів нагадавши зборам, що свині, окрім сала, дають ще шкіру, а вівці, крім вовни, дають ще й м'ясо та молоко, він закликав товаришів колгоспників поліпшити показники праці, запевняв, що їхня ферма буде найкращою в районі, а то й в області, і сів під рідкі-ріденькі оплески. Поки Телятниченко, кліпаючи рудими повіками і смикаючи себе за вус, пробирався до свого місця, знов схопився Макогоненко:

— Дорогі товариші! Товариш Телятниченко виключно правильно говорив. Дуже добре сказав. Ви бачите, товариші, що можливості у нас дуже великі, і ми, звичайно, використаємо їх. Ми створимо для наших корів, овець та свиней всі належні умови. Ми збудуємо нові корівники, кошари і свинарники. Чисті, просторі, світлі. У нас, товариші, майже кожна свиня буде мати особисту ванну, де, згідно медицини, чи то пак ветеринарії, прийматиме грязьові ванни. Ми, товариші, електрифікуємо наші свинарники, наші кошари, ми їх радіо...

Макогоненко хотів сказати «радіофікуємо», але, зрозумівши, що свиням і вівцям радіо ні до чого, осікся.

— І смішно стає, товариші, коли тут окремі товариші вискакують з такими викриками. Це вас стосується, товаришко Самійлюк! Подумаєш, піч димить! Велике діло піч. Дров нема? Будуть дрова! Будуть дрова, буде піч, все у нас буде, товариші, все буде! Я закінчив...

.

А піч диміла. Казан протікав все більше і дров не було. Голодні свині вищали так голосно, що їх чув навіть Макогоненко у своєму кабінеті і, лаючись, обіцяв показати свинаркам, де раки зимують.

Фрося докладала всіх зусиль, щоб хоч у меншому казані наварити на всю цю голосну компанію. Та зусилля її були марні. Сирі тріски, яких вона назбирала на подвір'ї, не хотіли горіти, піч диміла, як ніколи.

Фрося залишила свиней очікувати обіцяних ванн та електрифікації і пішла розшукувати Телятниченка. Його ніде не було. Виявилось, що він поїхав у райцентр купувати собі картуза до свят, бо в сільмазі не знайшлося йому до смаку. Фрося побігла до Макогоненка. Макогоненко розсердився і сказав, що хай вона не чіпляється до нього з такими дрібницями. Для цього, мовляв, є бригадир і Телятниченко. Увечері на нараді бригадирів питання про свиней залишилося відкритим. У жодній бригаді не виявилось вільної підводи, щоб привезти дров, не знайшлося людей, які могли б полагодити піч.

Обурена таким ставленням до свиней, Фрося побігла шукати Телятниченка дома. На подвір'ї зустрів її Телятниченко-молодший, восьми років, і сповістив, що «тато хворий». Очевидно, картуз було куплено і, щоб добре носився та не рвався,— добре окроплено. Фрося кинулася до Макогоненка. На цей раз виявилось, що в райцентр поїхав Макогоненко. Ніхто не знав, чого він туди поїхав. Можливо, що замовляти нові свинячі ванни, все могло бути. Бригадир без Макогоненка не наважувався послати підводу в ліс по дрова та виділити людей.

Фрося пішла додому й гірко заплакала. Отак у сльозах її й застав Сашко Демчук, молодий їздовий, комсомолец, коли прийшов до дівчини увечері. Причина сліз була з'ясована швидко. Коли Сашко довідався про все, — він поспішив ліквідувати як сльози, так і причину, що породила їх.

— І не соромно тобі? А ще комсомолка! Дівчисько ти, а не комсомолка. Ти мені хоч слово про це говорила? А Петрові Трохимовичу говорила? Ні? Ні. От бачиш! Не могла до парторга?.. Не могла комсоргові сказати? Візьмемось ми за того Макогоненка та за Телятниченка, то вони не раді будуть. Погано, що ми тоді збори прогавили. Петро Трохимович був в МТС, а я за суперфосфатом їздив. Ти слухай та плакати кинь... Чуєш? Завтра рано, ще до роботи, я прийду з хлопцями на свинарник, і ми тобі там не піч, а домну зробимо! Казана Микита до МТС візьме і там його заварять. Ясно? Вдень я маю їхати по дрова. Дрова ті для Макогоненка, але він їх не бачитиме. Дрова ми коло свинарника скинемо. Сухенькі — не дрова, а порох. Пали, вари, — і хай твої свині благоденствують, як Возний казав.

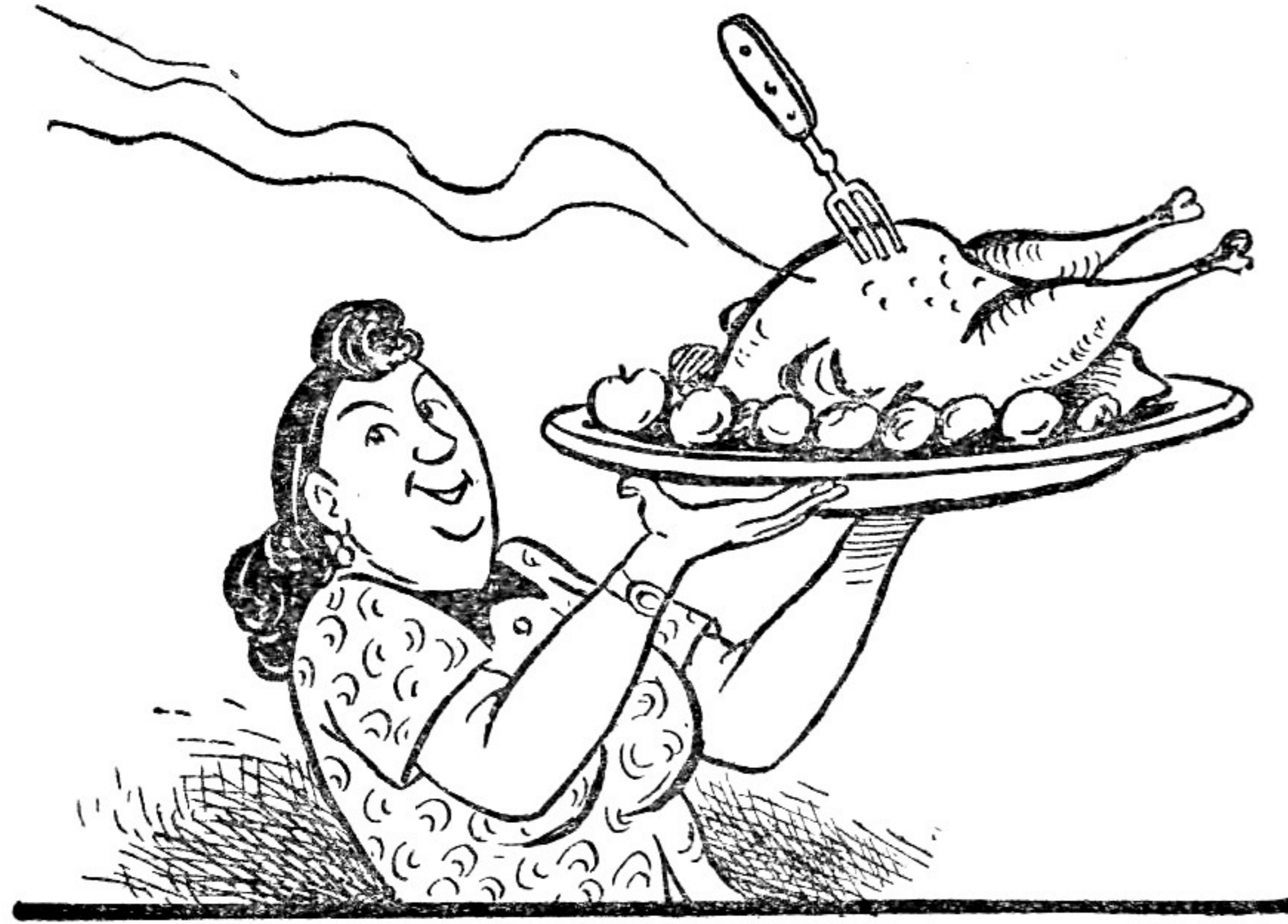
Фрося повеселіла. Сашко був з тих хлопців, що слів на вітер не кидають.

Коли через тиждень Макогоненко через якийсь збіг обставин потрапив на свинарник, він, побачивши там нову піч, сухі дрова і справні казани, сказав Фросі:

— От бачиш! Все в порядку, а ти галас здіймала! І піч маєш, і дрова. Слухали тоді на зборах про роботу ферми, ухвалили поліпшити і от — результати. У нас слово — золото. Але чекай, ще не те буде! Свині варті того, щоб про них піклуватися.

Це не просто тварина на чотирьох ногах, з хвостом і рильцем; це напівфабрикат, це сало і чоботи. Ти ж пильнуй тут, щоб все було в порядку. А коли що — зразу до мене. Пильнуй, жалій їх, свині піклування дуже люблять!

ДОРОГІ ГОСТІ

Сьогодні татко прийшов з роботи заклопотаний і, навіть не спитавши Женю: «Як у тебе справи, молодий чоловіче?», пішов на кухню до мами. Женя розвалив будиночок з кубиків і потупотів за татком. На кухні мама перетирала тарілки, а татко сидів на стільці і, похрустуючи пальцями, говорив:

— Зрозумій, Юлю, що мені не можна їх не запросити. Післязавтра ревізія, це — поперше, і взагалі Захар Никодимович — людина корисна. Шельма велика, бестія, яких світ не бачив, але дуже корисна людина, дуже. Ну, а якщо запросив Захара Никодимовича, то не можна не запросити Анатолія Петровича. Це теж добрячий фрукт, — він може таку свиню підкласти, що потім потилиці невеста-

чить чухатись. Сам він завжди сухий з води виходить, а мене може втопити.

«Цікаво, як це він сухим з води виходить? Як наш гусак? — подумав Женя. — А як в одежі, то й тоді сухим вийде?..»

— Крім цих двох, прийде ще Павло Дормидонтович. Без нього теж не можна. З бухгалтером треба жити душа в душу. Так що ти вже, Юлю, приготуй все як слід.

— Ну, що ж його готувати? Хоч би раніше був сказав, — я могла б м'яса взяти, а тепер...

— Гусака, Юлю, доведеться зарізати...

— Що-о?

— Юлю, або ти заріжеш гусака, або вони заріжуть мене.

«Ну, ну, — думає Женя. — Я міліціонера покличу, не дам зарізати татка!».

— Юлю, не хвилюйся, бога ради, що ж зробиш, обставини вимагають. Я оселедчиків півтора кіло замовив, Паша принесе, вінегретику зроби побільше. Знаєш, цей Павло Дормидонтович їсть за трьох дурних, йому самому гусака мало буде, а ми його вінегретом, вінегретом спочатку напакуємо, щоб він аж дихати не міг, а тоді — будьте ласкаві, крильце гусачка погризть! І взагалі, особливих делікатесів не готуй, горілки буде досить, а вони як вип'ють горілки, то тоді хоч калошу подай стару—з'їдять!

«Невже з'їдять? — сумнівається Женя. — Цікаво побачити. Я ще ніколи не бачив, як їдять калоші. Сірко — і той не їсть калоші, а може тільки занести її на город».

— От життя! За цими гостями світлої години не бачиш.

— Ну, ну, Юлю, ну, не хвилюйся, не хвилюйся... що зробиш...

Татко гладить маму по плечі і виходить з кухні. На порозі він бачить Женю.

— А-а! Як справи, молодий чоловіче?

— Добре. Татку, а хто такий бестія?

— Що, що? Тебе хто навчив так казати?

— А шельма? Хто шельма, тату? А як це можна сухим з води вийти? Га?

— Ну, що ти, Женчику, запитуєш мене про такі дурниці. Іди краще грайся. Он кубики порозкидав по всій кімнаті.

Настав вечір. З кухні тягне таким смачним духом, що рот мимоволі наповнюється слиною. Татко приладнує новий абажур, мама стелить на стіл чисту скатертину, обоє поспішають, ніби бсяться запізнитися на поїзд.

Нарешті, сходяться гості. Мама розцвітає щасливою посмішкою. Тато так жваво кидається вітати гостей, що мало не збиває з ніг Женю і перекидає два стільці:

— Гості дорогі! Прошу вас, прошу! Ну, це ж жорстоко — заставляєте довго так чекати. Павле Дормидонтовичу, роздягайтесь, прошу вас. Захаре Никодимовичу, проходите, що ж ви стали, як чужий. Юлечко, запрошуй же гостей! Анатолію Петровичу, сідайте до столу, прошу вас, ви ж знаєте, що для мене нема нічого приємнішого, як посидіти в хорошій компанії.

Женя пильно стежить за гостями. Ану, який дістане ножа і кинеться на татка. Але гості ведуть себе сумирно, не видно навіть свині, яку Анатолій Петрович має підкласти татові. І хоч гості вже ви-

пили по чарці, ніхто чомусь не просить подати до столу калощі. Навпаки, всі вони дуже веселі і хороші дяді. Шельма і бестія Захар Никодимович розповідає анекдот про заїку касира, а мама і татко сміються до гикавки. Павло Дормидонтович налягає на вінегрет, Анатолій Петрович копирсає виделкою в оселедцях. Одне слово, і гості, і хазяї почувають себе чудово.

— Захаре Никодимовичу, ось покуштуйте цих грибочків! Правда, смачно після чарочки?

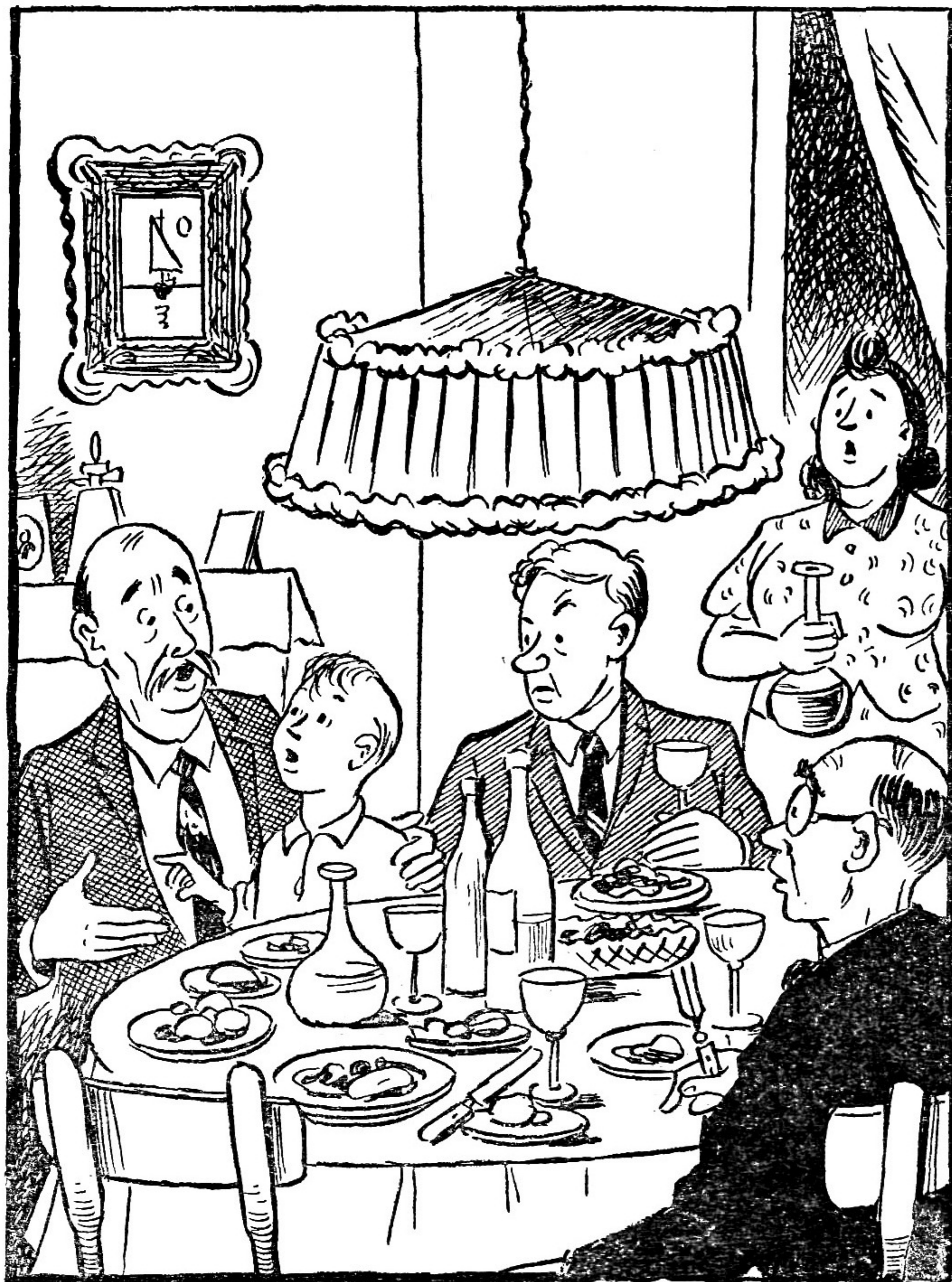
— Угу. Ви, Юліе-е-е-е... Трохимівно, просто-таки чародійка в справах е-е-е... кулінарії.

— Ну, що ви таке кажете. Ваша дружина напевне смачніше готує, ви тільки насміхаєтесь з мене. Дозвольте, я вам крильце покладу. Ні, ні, ні, не відмовляйтесь, образите навіки. Анатолію Петровичу, ви ж нічого не їсте, ну як же так можна?

Жені в цей вечір довелося розказати в сотий раз, скільки йому років і як його звуть, розповісти напам'ять «Котик-мурчик, наш голубчик», відповісти на запитання, кого він більше любить: папу чи маму, ким він хоче стати, як виросте...

Все йшло, як по маслу, аж до того місця програми, де Жені належало сказати гостям: «Надобраніч!». Але мама в цю хвилину вийшла в кухню в якихось хазяйських справах, а татко пішов у спальню за сімейним альбомом, який гості мали в сто перший раз з великим інтересом передивлятися. Павло Дормидонтович взяв Женю на коліна і, погойдуючи, лоскотав йому вусами шию. І тут Женя зважився запитати про те, що його мучило цілий день.

— Дядя Павлик, а троє дурних свиню за раз з'їдять?

— Гм. Мабуть, з'їдять.
— А корову?
— Корову, мабуть, ні. А що?
— А ви, дядя Захар, свиню за раз з'їсте?
— Я? Ні, звичайно.
— Ні... — розчаровано протяг Женя. — А папа казав, що наші гості їдять за трьох дурних...
Гості презирнулися.

Саме в цей час повернулися з альбомом татко і з наливкою — мама.

— Женька, марш спати! Що ти тут дурниці гориши? Захаре Никодимовичу, Анатолію Петровичу, наливочки, га? По чарочці, га? Павле Дормидонтовичу, що ж ви нічого не їсте? Юлечко, поклади! Чи, може, гусачка? Га? Ну, наливочки по чарочці? Захаре Никодимовичу, Анатолію Петровичу, гості наші дорогі, посидимо, побалакаємо... Куди ж ви?

Але «дорогі» гості почали прощатися.

...Цієї ночі в сім'ї сам тільки Женя спав спокійним, безтурботним сном праведника.

МУСІЙ ПЕТРОВИЧ

Біля будинку відпочинку зупинився великий автобус, і ми почали сідати в нього. Моїм сусідом в автобусі виявився відпочиваючий з шостої палати Мусій Петрович, низенький чоловічок, лисий, з невиразним сірим обличчям, з маленькими заплавленими оченятами. Весь він здавався якимсь злежалим, нудним, здавалося, що його тільки-но вийняли з старої скрині і незабаром знову покладуть туди. Зручніше вмотившись на м'якому сидінні, він підморгнув мені.

— Експерсія? Знаємо ми ці експерсії! Це культурниці нашій з бахуром своїм побачитись у місті захотілося. От вона й експерсію придумала.. Знаю я ці штуки, мене не проведеш, ні-і... Хе-хе-хе...

За вікнами автобуса обабіч дороги бігли молоденькі берізки і клени, за ними виднілося море пше-

ниці, над тим морем голубіло небо, пливли біленькі хмарки, і сонце широко і щедро обливало землю гарячим промінням. Я відкрив вікно і висунув голову. Ревів мотор, свистів пружний вітер, дівчата, що працювали на полі, махали нам руками... А за моєю спиною деренчав скрипучий голос:

— Бач які... Либонь, кожна тільки й мріє, щоб вечір прийшов та хлопцеві, а то й чужому чоловікові на шию повіситись, знаю я їх... У-у-у...

Ми наближалися до міста. Показались перші будинки робітничого селища. Будинки були красиві, відчувалося, що будували їх люди, які люблять свою справу. І знов я відчув на своїй шиї дихання Мусія Петровича...

— Будував це селище один архітектор, мій сусід по квартирі знає його. П'яниця страшенний...

— Ваш сусід? — запитав я.

— Ні, що ви, що ви? Архітектор — п'яниця. Розповідають, що він завжди горілку хлище. А на ристовання його двоє каменярів попід руки виводять. Дружина його — теж гарна штучка... З кожним, звиняйте, стрічним плутається. І старша дівчинка зовсім на архітектора не схожа, а схожа на одного виконроба! Що ви на це скажете? Хе-хе-хе!..

...У місті ми відвідали музей, пішли на художню виставку. Весь час я старався якось відкараскатись від Мусія Петровича, але це мені не вдавалося. На виставці я відстав від нашої групи і, стоячи осторонь, біля однієї з скульптур, раптом відчув, що хтось мене тягне за рукав.

— А йдіть-но сюди, а йдіть-но,— шептав Мусій Петрович.— Я вам картину одну покажу.

Я неохоче побрів за ним у другий кінець залу.

Картина справді була непогана, намалював її відомий у місті художник. Але не фарби і тема картини цікавили Мусія Петровича. Він нахилився до мене і заскрипів у вухо:

— Знаєте? Розповідають, що цей художник — бабій великий. У місті у нього кілька цих... коханок, а з першою дружиною він давним-давно розлучився. Друга його дружина на відьму схожа і гризе його, і гризе. Бо є чого гризти: стільки грошей на аліменти йде! Він же першій дружині трое дітей залишив. А брат другої дружини, розповідають, у тюрмі сидить. Кажуть, що касиром працював і вкрав двісті тисяч. Дома, звичайно, для художника пекло, дружина й характером і виглядом йому зовсім не підходить. Він і шукає відпочинку в обіймах своїх коханок. Розповідають іще, що гроші він любить позичати, а от віддавати не дуже любить. А от так на картинку подивися, — намальоване все чин-чином, як слід. Ніхто не знає, що художник цей... А то ще про одного скульптора розповідають...

Але я зовсім не хотів знати, що саме розповідають про скульптора. Не слухаючи Мусія Петровича, я повернувся і пішов у сусідню залу.

Коли ми поверталися з екскурсії, я постарався сісти так, щоб позбутися сусідства Мусія Петровича. Він сидів тепер поруч з якимось товстим громадянином і нашіпував щось йому на вухо. Очі в Мусія Петровича, хоч і були примружені, бігали й колючими жалами обмацували лиця пасажирів. Здавалося, Мусій Петрович прицілюється, на кого зручніше вилити чергове відро помий. Губи він розтягнув в якусь невиразну гримасу. Так, очевидно, посміхається стара жаба, сидячи серед гнилого, смердю-

чого болота. Автобус плавно загальмував і зупинився перед будинком відпочинку. Ми почали сходити. Йдучи повз Мусія Петровича, я почув:

— А знаєте, я чув, що наш шофер, оцей, що вів автобус, сидів у тюрмі. І нібито його посадили туди за одну темну справу. А його дружина тимчасом...

Ми зустрілися очима з Мусієм Петровичем. Я не стримався і запитав:

— Скажіть, шановний, чи є на світі хоч одна людина, про яку ви сказали б щось хороше?

Мусій Петрович спочатку оторопів, а потім, змірявши мене з ніг до голови презирливим поглядом, пішов геть.

...Наступного ранку біля їдальні мене зустрів Сидір Іванович — мій добрий знайомий, мій постійний противник за шаховим столиком — і, на превелике здивування, не відповів на привітання.

— Не впізнали, Сидоре Івановичу? — запитав я.

— Упізнав, — буркнув він. — Але більше вас знати не хочу... Ех, молодий чоловіче! Як вам не соромно? Корчите з себе порядного, а насправді...

А насправді, як це було вияснено після довгої і обом нам неприємної розмови, я — розкладена людина і хуліган, я довів стару свою матір до будинку божевільних, ogrівши її по голові літровою пляшкою. Також було вияснено, що я відпочиваю по підробленій путівці, вкраденій у черзі за квитками на Херсонському вокзалі, тобто там, де я ніколи не бував...

Я одразу догадався, хто такими розмашистими штрихами розмалював моє моральне обличчя!

РЕВІЗОРИ

Завідуючий буфетом № 3 Микита Спотикач говорив своїм підлеглим — буфетниці Олі Ковбасюк та офіціантці Маші Піненко:

— От що, дівчата. Сорока на хвості принесла мені не дуже втішні вісті. Кожної хвилини до нашого буфету може завітати ревізор з облспоживспілки, а з ним і санінспектор. Їхні відвідини можуть закінчитись для нас дуже й дуже неприємно. Самі бачите, хіба це порядок?

Порядку й справді не було. Чистоти теж. І павутиння де-не-де звисало, і підлоги за сміттям не було видно, і вікна брудні. Скатерті на столиках теж не можна було порівняти з снігом, а фартушок на Маші і халат на Олі навіть не претендували на білий

колір. Небагатий асортимент закусок своїм виглядом аж ніяк не розпалював апетиту відвідувачів.

Спотикач похитав головою і сказав сердито:

— Підведете ви мене, дівчата, ой, підведете!

...Наступного дня Спотикач не впізнав ввіреного йому буфету. Павутиння як вітром здуло, підлога аж блищала, скатертинам було повернуто нормальний колір, а фартушок на Маші і халат на Олі були до того білі, що сніг можна було б порівнювати з ними, а не навпаки. На вікнах з'явилися занавіски, в кутку скромно примостився горщик з фікусом, а вітрина блищала свіжовимитими стеклами.

Спотикачеві навіть здалося спочатку, що він потрапив не в буфет № 3, а в закусочну № 1. Проте він удав, що нібито нічого не сталося й особливих змін він не бачить. Давши Олі деякі вказівки, він згадав, що його викликають до райспоживспілки, і пішов.

Дівчата почали чекати ревізорів. Їм навіть самим тепер хотілося дуже, щоб ті прийшли якнайшвидше.

...До буфету зайшов відвідувач, чоловік середніх років. Він замовив кухоль пива. Пиво йому подали негайно, здачу відрахували з точністю до однієї копійки. І все це так ввічливо й привітно, ніби й буфетниця, й офіціантка вже довгий час чекали на нього, як на дорогого гостя. Коли відвідувач вийшов, Оля, миючи кухоль, незадоволено сказала:

— Не він... Не вгадаємо ми з тобою, Машо, того ревізора.

До буфету зайшло двоє. Один із них міг бути ревізором, другий — санінспектором. Їх обслужили дуже люб'язно, навіть приємного апетиту побажали.

Потім зайшли знайомі шофери. Їх обслужили дуже швидко і культурно.

Находив вечір, а ревізорів все не було. Зате за весь день ніхто не вимагав книги скарг і не допитувався прізвища завідуючого буфетом.

Тільки ввечері, перед закриттям буфету, один із відвідувачів все-таки попросив книгу скарг. Оля хотіла було за звичкою посперечатися, але потім зрозуміла, що скаржитись йому, власне, ні на що, і спокійно подала книгу. Так у ній з'явилася перша подяка. А ревізори того дня не прийшли.

...Зранку все почалося спочатку. Кожний відвідувач міг бути або ревізором, або санінспектором. Вгадуючи найменше бажання відвідувачів, дівчата мили кухлі і склянки так старанно, як мили б тільки санінспекторові, наливали пива чи вина так, як наливали б тільки ревізорів. А ревізорів не було.

Йшов час, а буфет все ще являв собою зразок чистоти й порядку. І Микита Спотикач уже почав подумувати, чи не викликати йому на змагання закусочну № 1. Адже ж у книзі скарг за останні дні не було жодної скарги. Навпаки, з'явилось ще п'ять подяк.

— Я вже було зовсім втратив надію добитись якого-небудь толку з цими дівчатами,— думав завідуючий буфетом.— А в них, виявляється, золоті руки! Яку чистоту навели, який порядок! Якщо справи так підуть і далі, то ми заберемо перехідний вимпел, ей-ей, заберемо!

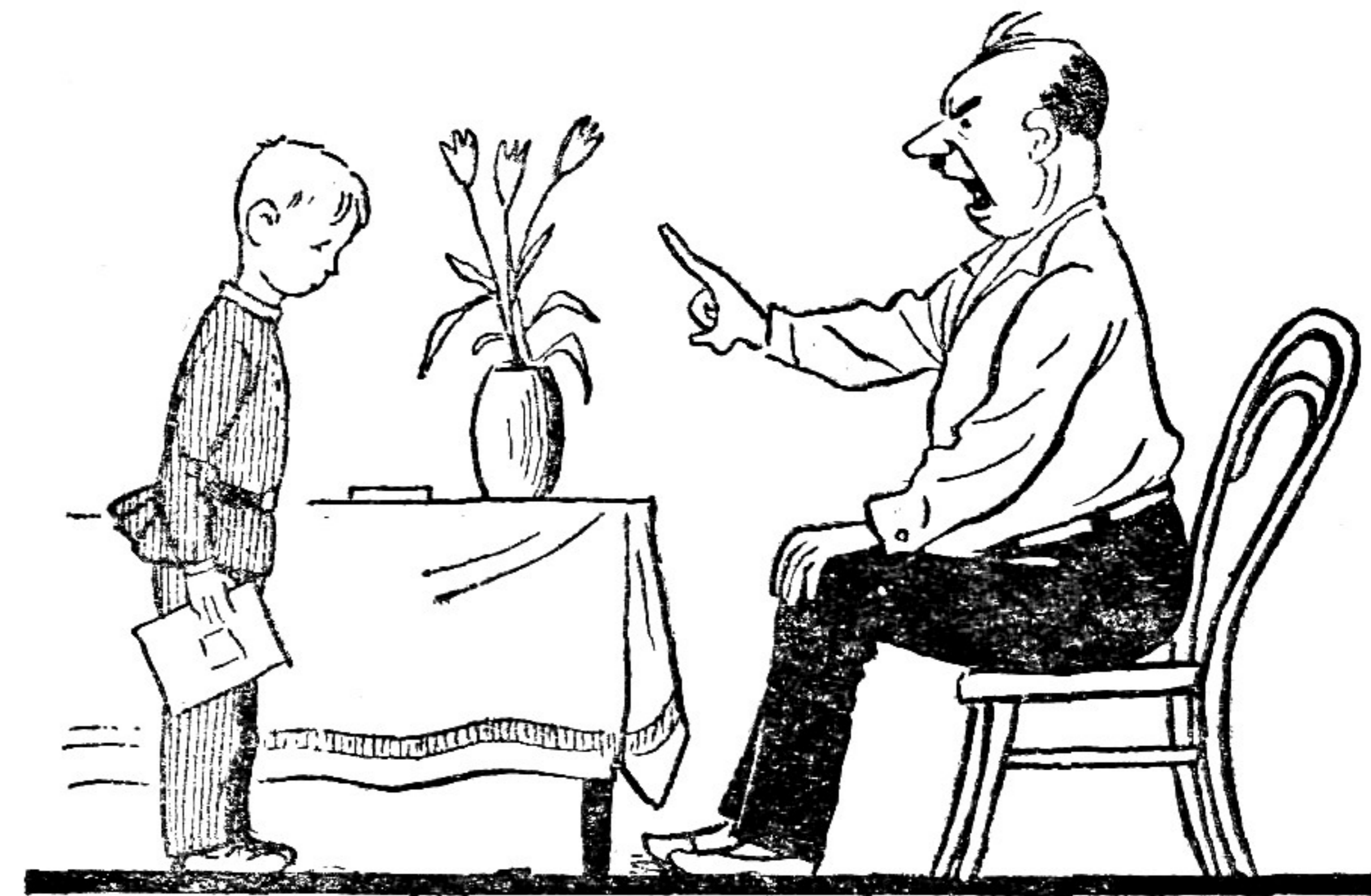
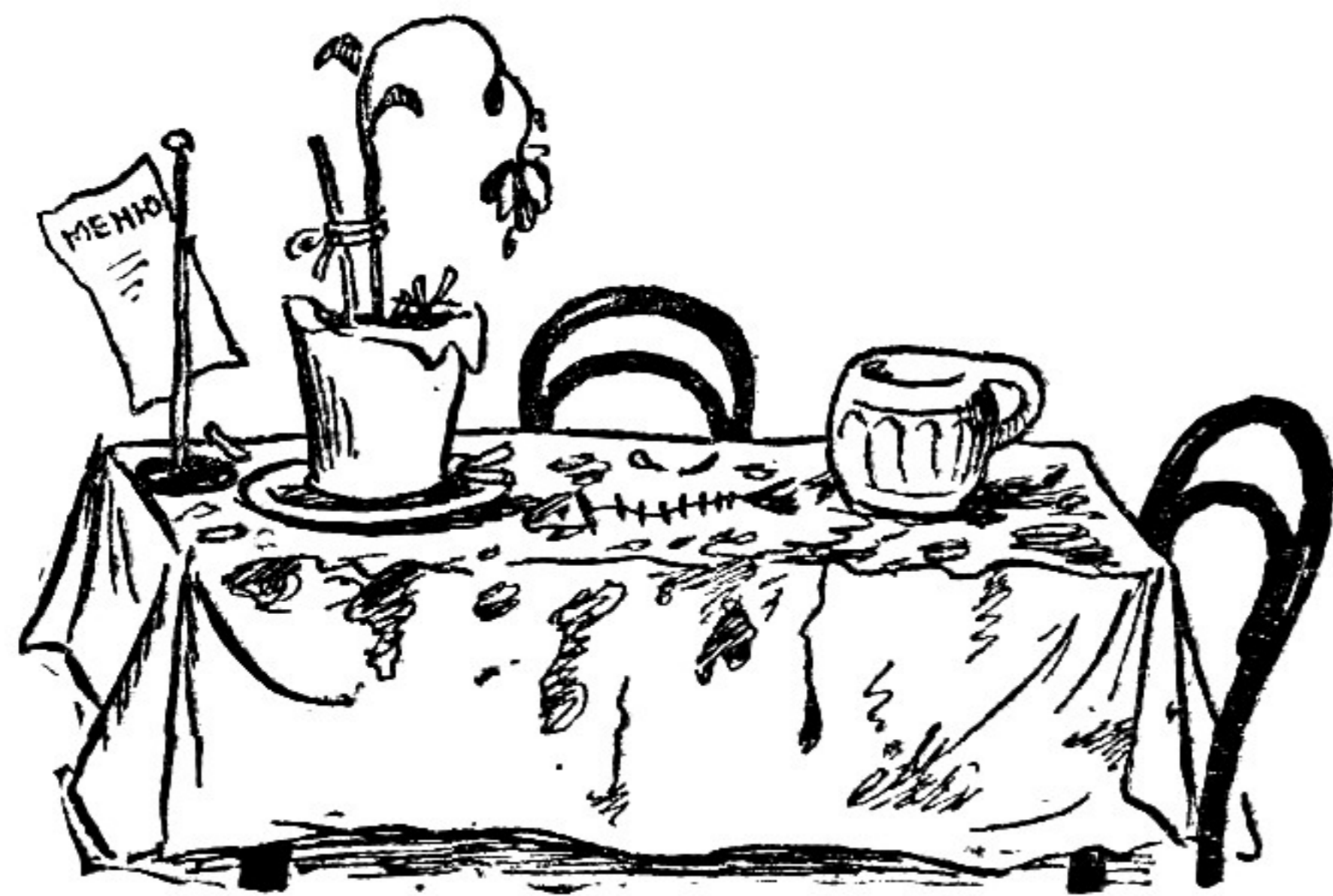
Микита Спотикач зовсім забув про ревізорів і тишив себе честололюбними мріями. Не забули про них тільки Оля і Маша.

І ревізори, нарешті, змилювалися над ними. При-

йшов-таки одного дня ревізор, прийшов і санінспектор. Вони залишилися дуже задоволені чистотою і порядком, написали дуже хороші акти і, подякувавши дівчатам за сумлінну роботу, пішли. Пішли і... забрали з собою і чистоту, і порядок. Хтось невидимий знову розвішав павутиння на стелі, притрусив порохом вітрину, хтось всушив фікуса в кутку. А потім у книзі скарг знову з'явилася скарга — одна, друга... Вкрилися плямами скатерті на столах, потемніли і фартушок на Маші, і халат на Олі.

Потемнів і Микита Спотикач.

— Ех, дівчата, дівчата! — картав він свій штат.— І чому б то справді в кожному відвідувачеві не бачити ревізора, вимогливого і причіпливого? Ну, чому б не працювати вам не за страх, а за совість? Га? Скажіть ви мені!?

СТРАШНА ПОМСТА

Митя стояв проти батька і переступав з ноги на ногу. А батько сердито вичитував йому:

— Ти розумієш, що ти зробив? Ти розумієш, що це підсудна справа? Сьогодні ти двійку з щоденника витер, а завтра ти почнеш документи підробляти! Де в тебе совість, халамиднику?

«І чого він до мене присікався? І що я таке страшне зробив? — думав Митя, дивлячись на носки своїх черевиків. — Подумаєш, двійку витер. А як сам недавно в бюлетені, що лікар дав, виправляв числа і сердився, що в мене якась вода, а не чорнило, то це нічого. Йому можна. Він дорослий. От візьму і втечу в Одесу на китобійну флотилію, тоді знатиме...»

— Мало того, що ти вчинив злочин, — продовжував картати його батько, — ти не знайшов у собі

мужності визнати свою провину. Ти не сказав чесно й відверто: «Так і так, татку, я зробив помилку, але я виправлю її й більше так не робитиму...» І я б тобі вибачив на перший раз.

«Знаю, як би ти вибачив, — подумав Митя. — Коли я м'ячем скло розбив і признався, то дуже ти вибачив?»

— Мені просто ніколи вовтузитися з тобою, а то я б тобі показав... Я працюю, розриваюся, сил не шкодую, а він у цей час...

Цієї хвилини задзвонив телефон. Батько взяв трубку і сердито звів брови.

— Хто дзвонить?

І враз брови стали на свої місця, очі подобришали, аж посолодшали, а куточки губ поповзли до вух.

— Це ви, Платоне Сергійовичу? Здрастуйте, здрастуйте! Та все гаразд. На другій дільниці?.. Розумієте, вийшло так, що вчора я не зміг там бути... Засидівся над проектом допізна.

«А от і неправда! — заперечив про себе Митя. — Ти вчора цілий вечір «забивав козла» з Петром Миколайовичем, Макаром Сидоровичем і мамою».

— Розумієте, Платоне Сергійовичу, — вів далі батько, — голова вже облазить від цього проекту. А тут ще печінка підкачала. Лікарі посадили на таку жахливу дієту, що скоро, мабуть, і ноги простягну.

«Ага, — думає Митя, — а сам за сніданком десяток сосисок умолов і дві чарки горілки випив».

Митя продовжує переступати з ноги на ногу і жде не діждеться, коли батько тупне ногою й крикне: «Геть з очей моїх, шибенику!» Але батько, мабуть, зовсім забув про нього й продовжує фантазувати у телефонну трубку.

— Коли поїду? Та, думаю, зараз. Ні, ні, ні! Ні-защо не ляжу. Мобілізую всі свої сили й зараз же поїду на дільницю!

«Звичайно, мобілізуєш і поїдеш з мамою в гості до Петра Миколайовича. Сам же сказав про це мамі» — думає Митя.

Нарешті, батько кладе трубку й звертає увагу на сина.

— Ти ще тут? Марш мені зараз же вчити уроки! Чуєш? Я тобі покажу, як дурити батька й матір!

Батько виходить з кімнати, а Митя сідає до столу й починає малювати. Він малює бурхливе море, кораблі, велетенських китів. Коли обридає малювати, підходить до вікна, дивиться на вулицю. Дивиться довго...

Відчинилися й зачинилися парадні двері — це батько з мамою пішли в гості. «Поїхав на дільницю, — думає Митя. — Ага, поїхав так, як я зараз роблю уроки». І він знову сідає до столу й довго малює море й кораблі...

Ранком, ідучи до школи, Митя раптом прийшов до висновку, що кожний урок залишить йому на спогад по одній двійці. А якщо так, то сьогодні можна до школи й не йти. І він минає школу. День промайнув, як одна хвилина. Йому вдалося побувати і на стадіоні, і в кіно. Він приходив додому навіть пізніше, ніж звичайно. На запитання, де він був, відповідає: «На зборі дружини». Мама подає обід. Батько не звертає на нього уваги. Митя починає вже відчувати себе щасливим. Але щастя це таке швидкоминуче. Деренчить телефон, батько бере трубку, і Митя з жахом чує:

— Пробачте, хто дзвонить? З школи? Здрастуйте! Так, так. Не був у школі? А де ж він був? Гм, гм... звичайно, звичайно. Ні, ні, він цілком здоровий... Так, так. Будь ласка, будь ласка. До побачення...

Батько кладе трубку, і Митя відчуває, як у нього холодне в животі і стає сухо в роті.

— Де ти був, вітрогоне? Де ти був, я питаю? Ні, це неможливий хлопчисько! На кожному кроці бреше. Сьогодні він не пішов у школу, а виросте — на роботу не вийде! Типовий прогульник росте! Марш у спальню, я з тобою там поговорю.

Про віщо вони говорили у спальні — невідомо, але, повертаючись звідти, обидва були червоні, мов раки. Тільки батько витирав піт, а Митя — сльози...

— Я піду до Петра Миколайовича. Якщо подзвонять з тресту, скажеш, що я поїхав на другу дільницю, чуєш? — наказав батько Миті, одягся і вийшов.

Шморгаючи носом, Митя сів біля вікна і замислився.

«Ну, добре, мені тільки одинадцять років. Але чому ж мені не можна прогулювати уроки, а татові можна прогулювати роботу? Чому мені не можна дурити тата, маму, вчительку, а йому можна дурити Платона Сергійовича? Чому мені не можна витерти двійку з щоденника, а батькові можна виправляти бюлетень? Тільки тому, що батько дорослий, а я малий?»

Знову задеренчав телефон. Митя механічно підійшов до столу, механічно взяв трубку.

— Це ви, Платоне Сергійовичу? Тато просив передати... просив передати...

І тут трапилось щось неймовірне. Голос у Миті став дзвінким, очі сухими і злими.

— Тато не на дільниці, а в Петра Миколайовича в доміно грає. Він і вчора грав і ні над яким проєк-

том не працює. Він дурить вас. І здоровий він зовсім і... і сосиски він їсть, і горілку п'є, а не на воді живе... Він вас дурить... і зовсім не їздив він туди... Не їздив... не їздив... не їздив...

І Митя, кинувши трубку, голосно заплакав.

ДОКОПАВСЯ...

Ілько Панасович Нудота тільки-но сів писати чергову скаргу, як прийшов його син Сева і, криво посміхнувшись, сказав:

— Поздоровте, тату...

Ілько Панасович відірвався від роботи і, зсунувши окуляри на лоба, запитливо подивився на сина.

— З чим?

— Звільнили, — сказав Сева і, махнувши рукою, сів до столу.

— Цебто як? — аж підвівся Ілько Панасович.

— Цебто так! Як звільняють? Звільнили, як такого, що з роботою не справляється, і так далі, і таке інше...

Сева схопився з місця і забігав по кімнаті, бризкаючи слиною і розмахуючи руками. Де ж пак! Всі

в конторі п'яниці і злодії, рвачі і шкурники, тільки й мріють про те, щоб звалити свою вину на іншого, і от він, бухгалтер, мусить віддуватися за всіх...

— Пар-р-разити! — просичав Ілько Панасович.

Він відклав набік недописану скаргу і, заклавши руки за спину, теж заходив по кімнаті. Тепер батько і син натикалися один на одного й мало не збивали один одного з ніг. Всеволод був дуже схожий на батька, такий же сутулий, з великою головою й єхидними, колючими очима. Він тряс у повітрі кістлявими пальцями і закликав громи й блискавки на голови своїх недавніх співробітників. Батько був більш стриманим, він лише час від часу вигукував:

— Пар-р-разити!!!

Нарешті, і Нудоті-старшому, і Нудоті-молодшому обридло ходити. І вони сіли, тупо дивлячись один на одного. Всеволод потроху заспокоювався. Йому, власне, не було чого хвилюватися. За час роботи в конторі він встиг і будиночок хороший збудувати (передбачливо переписавши його на батька), і взагалі непогано себе забезпечити. Можна було не поспішати з шуканням іншої роботи.

Іншої думки був Ілько Панасович. Злість у ньому закипала поступово. Ілько Панасович роздмухував мстивий вогонь, у думках складаючи таку страшну скаргу на синове начальство, після якої всі ці «паррразити» підуть у тюрму, аж зашумить за ними. Скарга складалася в голові, як вірш, і Ілько Панасович, охоплений творчим запалом, вигукнув:

— Не журись, синку! Я їх виведу на чисту воду і до всього докопаюсь! Вони в мене затанцюють!..

На це Сева відповів:

— Ат, плюньте, тату, і розітріть...

...Але Ілько Панасович не плюнув і не розтер. Він схопився за цей випадок, як письменник за нову тему. Він обдумував сюжет скарги, створював нові варіанти, опрацьовував їх. Щодо скарг, заяв, «доповідних записок» і такого іншого, то тут Ілько Панасович був свого роду художником. Він скаржився на всіх: на продавців і перукарів, на листонош і лікарів, на офіціантів і на депутатів міськради. Книга скарг одним своїм виглядом викликала у нього непереборне бажання «вивести на чисту воду», «докопатися». Ілько Панасович знав адреси всіх редакцій газет і журналів, а також усіх установ, які мали справу із скаргами. Страшенну насолоду переживав Ілько Панасович, одержуючи листа-відповідь на скаргу. Читаючи, Ілько Панасович смакував кожне слово і, прицмокуючи, погрожував пальцем у простір. Свідомість того, що хтось, відриваючись від важливих справ, знаходив час, щоб відповісти на його дрібну скаргу, наповнювала все його єство бундючною гордістю й приємно лоскотала пиху. Погане було тільки те, що майже ніколи Ількові Панасовичу не вдавалося вивести когось на чисту воду і до чогось докопатися. Та всі ці невдачі не засмучували Ілька Панасовича і не відбивали охоти писати ще й ще. Коли йому з однієї установи відповідали, що його скарга безпідставна, він писав величезну заяву до вищої інстанції під заголовком: «Не прислухаються до скарг трудящих». До речі, Ілько Панасович уже чотири роки не був трудящим, незважаючи на те, що йому було тільки сорок вісім років і здоров'ю його могла б позаздрити кожна людина його віку. Жив Ілько Панасович на утриманні сина і не працював тому, що, де б він не влаштовувався на ро-

боту, його чомусь незмінно оточували люди, яких потрібно було «виводити на чисту воду» і «показувати їм, де раки зимують». Всі ці люди не зичили добра Ількові Панасовичу, не зичили й «зловживали його природною добротою», і Нудота, написавши на них десятки скарг, звільнявся «за власним бажанням».

Останні роки робота не відривала його від улюбленого покликання, і він строчив скарги куди хотів і скільки хотів.

...Скарги на Севине начальство розлетілися в усі кінці. Дві пішло в редакції газет, дві у трест і одна в міськраду. Минуло кілька тижнів. Прийшло кілька відповідей. Справу розбирали. Ілько Панасович задоволено потирав руки і чекав, що буде далі. Він не сумнівався, що тепер Севине начальство «затанцює».

А Всеволод, здається, зовсім забув про своє звільнення, ходив, посвистуючи, оформлятися на іншу роботу.

«Ну, добре, що забув, — думав Ілько Панасович, — от комісія розбереться в цій справі, начальство сяде за ґрати, а Севі виплатять гроші за цей час і поновлять на роботі. От буде йому сюрприз!».

І щоб це сталося якнайшвидше, Ілько Панасович написав ще дві скарги, де обізвав злодіями весь штат контори і благав якнайшвидше втрутитися і припинити неподобства.

...Того вечора Сева прийшов додому блідий, як смерть. Ледве переступивши поріг, він накинувся на батька:

— Дописалися, батечку... спасибі вам!..

— А що таке?

— А те... те, що комісія приїхала, ревізію глибоку зробила, документи позаторішні підняла, накладні, ордери, фактури і... — Всеволод ковтнув повітря, як риба, викинута на берег, — і... одним словом, виявили розтрату... Сорок тисяч...

У кімнаті стало тихо-тихо. Було чути, як метелик, летючи на світло, б'ється об шибку.

— Брехня! Тебе навмисно втопити хочуть! Я доведу! Я докопаюсь!.. — заверещав Ілько Панасович.

— Ти вже докопався! Закопав ти мене, паразит старий! Закопав, от що!

Всеволод вигукнув ці слова з відчаєм, а потім з якимось ехидним задоволенням додав:

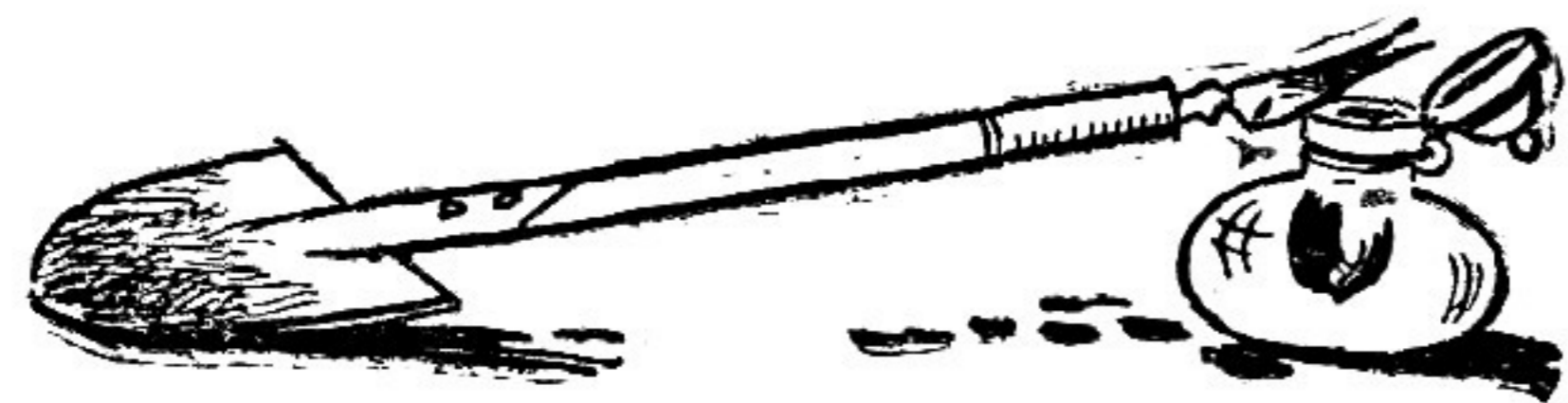
— А будинок продадуть! Не подивляться, що він на твоє ім'я записаний. Продадуть будинок, як двічі два. Все продадуть!

Ілько Панасович схопився, як вжалений, але Всеволод зупинив його рукою.

— Ще один сюрприз тобі, таточку. До суду тебе передають за наклепи.

— За які?

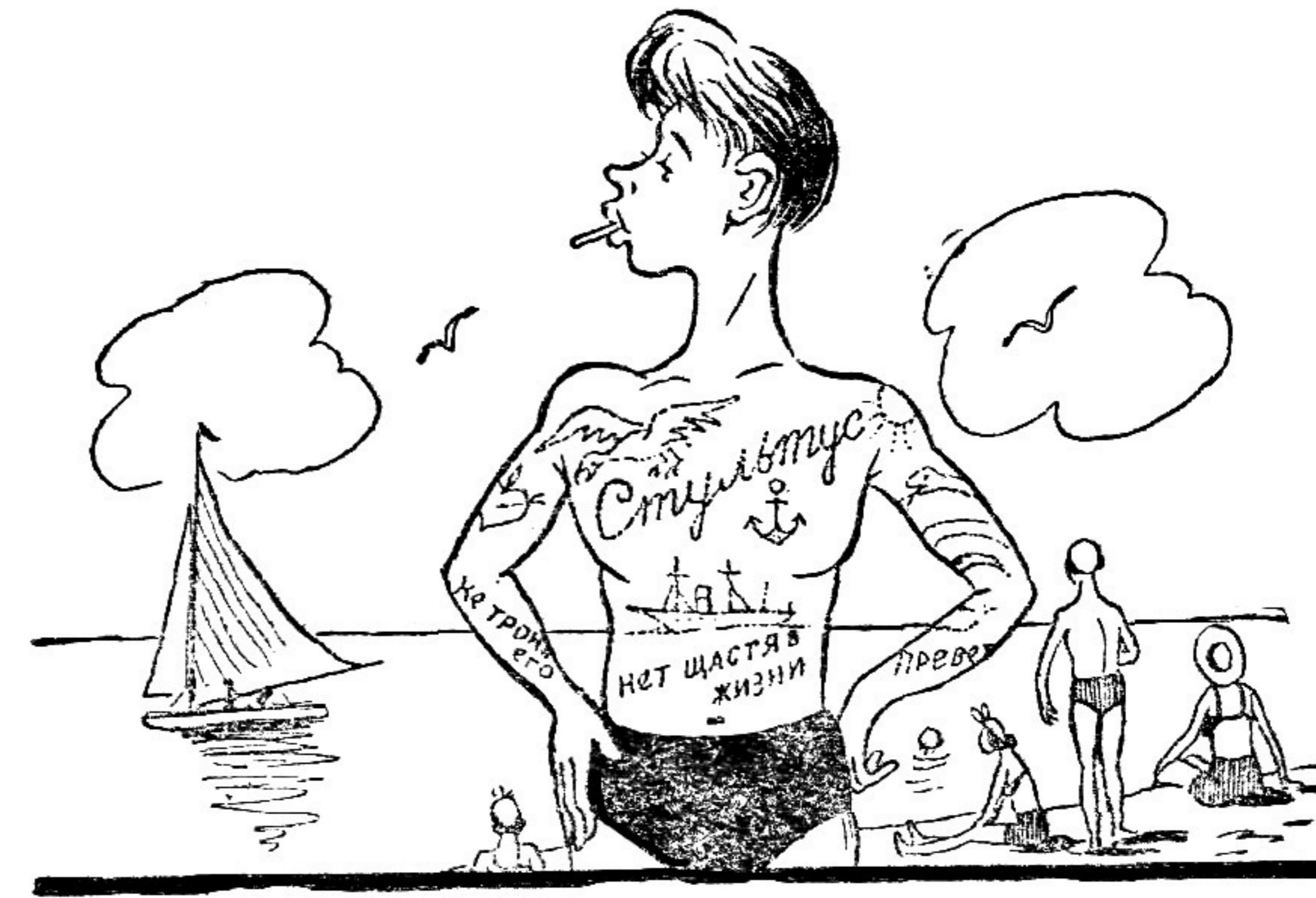
— А це вже тобі видніше. Хіба ти один наклеп написав? І до суду передають, і будиночок продають! Ха-ха-ха! — засміявся Всеволод істеричним сміхом. — Так тобі й треба! Мені тепер будинку не потрібно, у мене квартира гарантована, а тобі, старий дурню, так і треба! Докопався!

peres-ua.

peres-ua.

СТУЛЬТУС

Жора Конопелько вже зовсім дорослий. Його навіть пускають на вечірні сеанси в кіно, а в трамваї до нього звертаються: «Молодий чоловіче, передайте, будь ласка, на квиток». І шевелюру Жора носить «дорослу», тільки в глибині душі він відчуває, що йому ще далеко до справжнього чоловіка. І вуса у нього не ростуть, і губи пухлі, як у дівчинки.

Якось на пляжі Жора побачив кремезного чоловіка. Жора подивився на нього і завмер від захоплення. Все тіло чоловіка було вкрите темносиніми малюнками і написами. Такої чудової татуїровки Жора не бачив ще ніколи. На спині, між лопатками, у чоловіка була ціла картина: величезний парусний корабель, вкутаний димом з гармат, на березі — пальми, а в далині — кит-риба пускає фонтан-

чик води, і той фонтанчик сягає шиї чоловіка. На грудях був виколотий здоровенний орел, що тримав у кігтях жінку. Трохи нижче розмістився пароплав, на лівій руці довжелезна гадюка обвила лезо меча, на правій — моряк у хвацько заломленій безкозирці. А далі йшов дрібний реквізит: якорі, рятувальні круги, серця, стріли і таке інше. Жора встиг роздивитися все це і навіть прочитати деякі написи, а саме: «Нет щастя в жизни», «Не тронь его, оно разбито», «Не забуду мать родную», «Привет з балтике».

Весь день Жора ходив під враженням баченого. Як він заздрив тому дорослому і справжньому чоловікові! Увечері Жора не витримав і пішов до Петьки Горбачова. Петька був єдиною людиною на всій вулиці, що вміла як слід робити наколки...

— Значить, тобі орла з жінкою?

— З жінкою не треба, — сказав Жора, — краще хай орел несе матроса.

— Нехай, — погодився Петька, — потім корабель і гадюку з шаблею...

— І написи: «Нет щастя в жизни» і «Привет з балтике».

— Ти хіба був на Балтиці?

— Ну то що, що не був? Ти давай, наколюй!

Петька знизав плечима. Він приніс баночку з під вакци і налив туди туші. Потім взяв три голки, склав їх до купи і біля самих кінчиків обгорнув чорною ниткою.

— Скидай майку! — сказав він, не дивлячись на Жору, і вмочив голки в туш.

Катування почалося. Петька вмочав і колов, вмочав і колов, а Жора корчився, кусав губи і крек-

тав, витираючи сльози. Нескінченно довго тяглася ця процедура. Петька не просто наколював, а «писав», як справжній художник.

...Уночі в Жори опухло все тіло, пекло нестерпно в тих місцях, де Петька наколов. Піднялась температура. Жора злякався не на жарт, але, боячись турбувати маму, вирішив піти до лікаря сам. У реєстратурі він з задоволенням показав новенький паспорт, одержаний на тому тижні. Його записали і звеліли чекати, поки не викличе лікар. Жора сів і почав терпляче чекати. Нарешті, він почув своє прізвище і з трепетом душевним зайшов до кабінету. Лікар, рожевий старичок, з борідкою і в рогових окулярах, сподобався Жорі. Він нагадував йому доктора Айболіта з дитячої книжки.

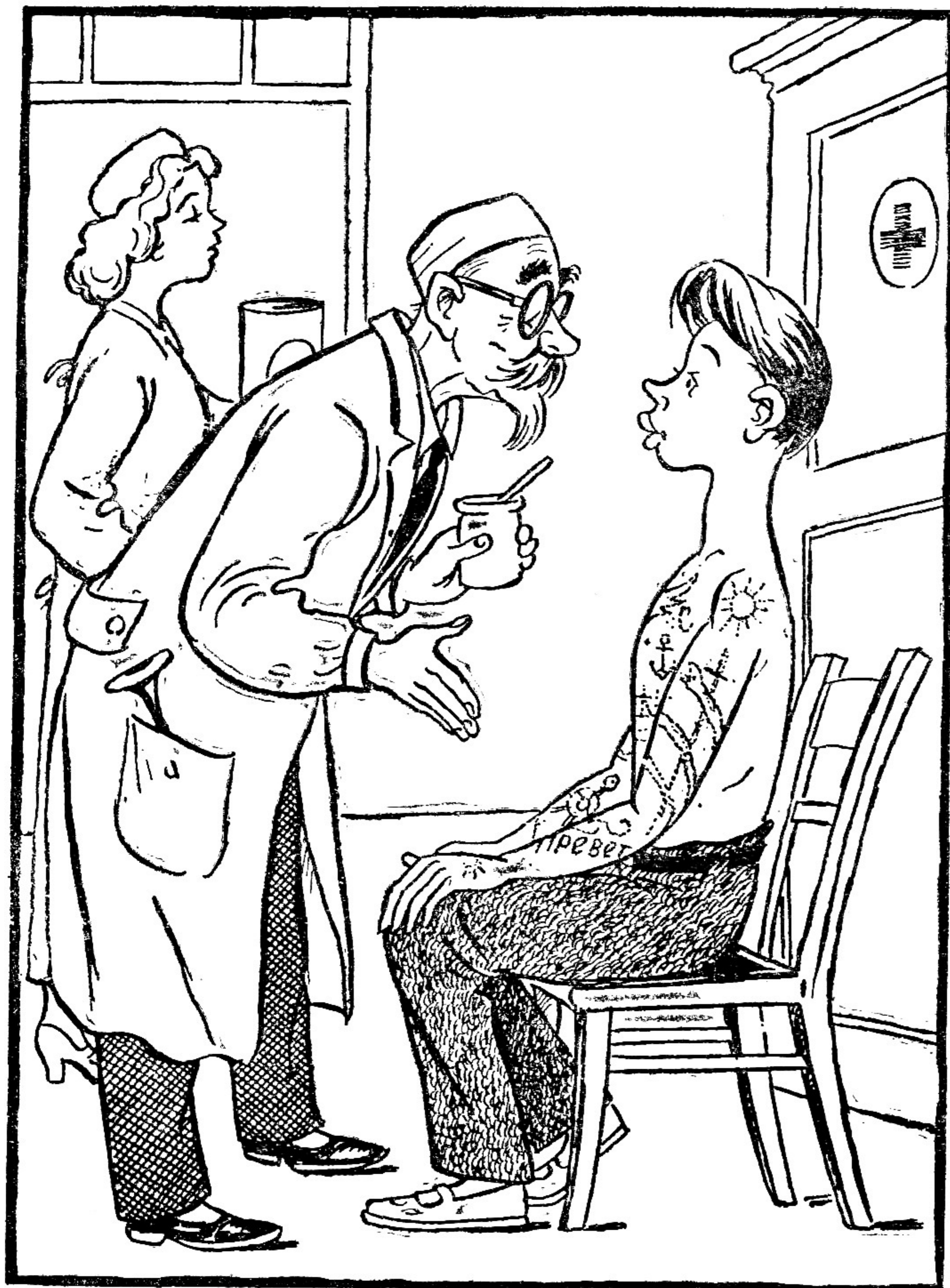
— Ну, на що ми скаржимося, юначе? — запитав лікар і відкинув окуляри на лоба. Жора мовчки скинув майку. Окуляри самі впали лікареві на носа. Він покликав медсестру і, наказавши їй щось, кілька разів обійшов навколо Жори, бурмочучи собі під ніс:

— Стультус, боже мій, який стультус! Який стультус!

Скоро повернулася сестра з пляшечками, скляночками, компресами. Лікар умочив квачика в якусь рідину і почав змащувати Жорине тіло. Жора зважився запитати:

— Доктор, а що таке стультус?

— Стультус? М-м, — лікар чомусь почервонів, але Жора не звернув на це уваги. — Стультус, це м-м, власне, це слово латинське і в стародавніх римлян означало... м-м... Стультус — це міфічний герой, який перший прикрасив своє тіло цими е-е... наколками...

Жора взяв рецепт і попрощався з лікарем. Він ішов в аптеку і на всі лади обсмоктував нове слово: «стуль-тус», «сту-льтус». Слово йому сподобалось. Міфічний герой! І хто з хлопців, крім Жори, знає, що таке стультус? Після лікарської примочки Жора почував себе значно краще, тіло вже не так пекло, і Жора роздумав іти в аптеку. У голові йому зародилася ідея, з якою він і звернувся до Петьки.

...У неділю на пляжі Жора зустрівся з Галею. З тією самою, яка в цьому році перейшла на другий курс фельдшерської школи. Галя тільки-но вилізла з води, і прозорі крапельки води грали на її засмаглому тілі самоцвітами.

Одним рухом Жора скинув з себе тільник. Галині очі зробилися круглими, як рятувальні круги. Жора великими ковтками пив насолоду від ефекту, що його справили наколки на Галя. Вона роздивлялася їх, читала написи...

— Ну, Жорка, ти просто як антилопа гну! Це що? «Нет щастя в жизни». Ай-ай-ай-я-я-й! Дві помилки в одному слові, не «щастя», а «счастья». Граматики не знаєш, любий друже!

— Це спеціально так,— почервонів Жора.

— А це... а це що — стультус? Стультус?! — Голосно засміялася Галя.— Стультус... ха-ха-ха! Сам на собі розписався в тому, що він стультус...

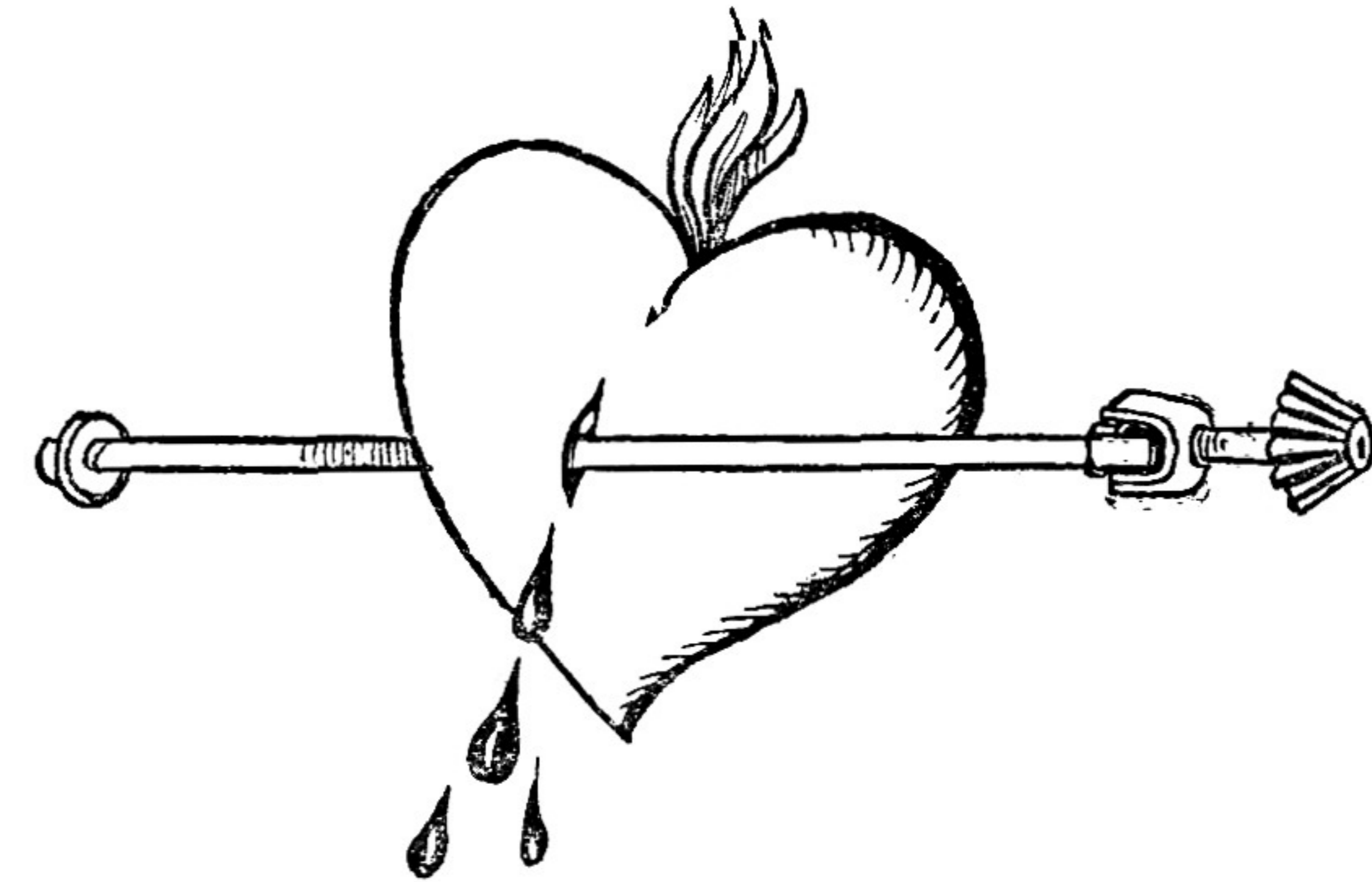
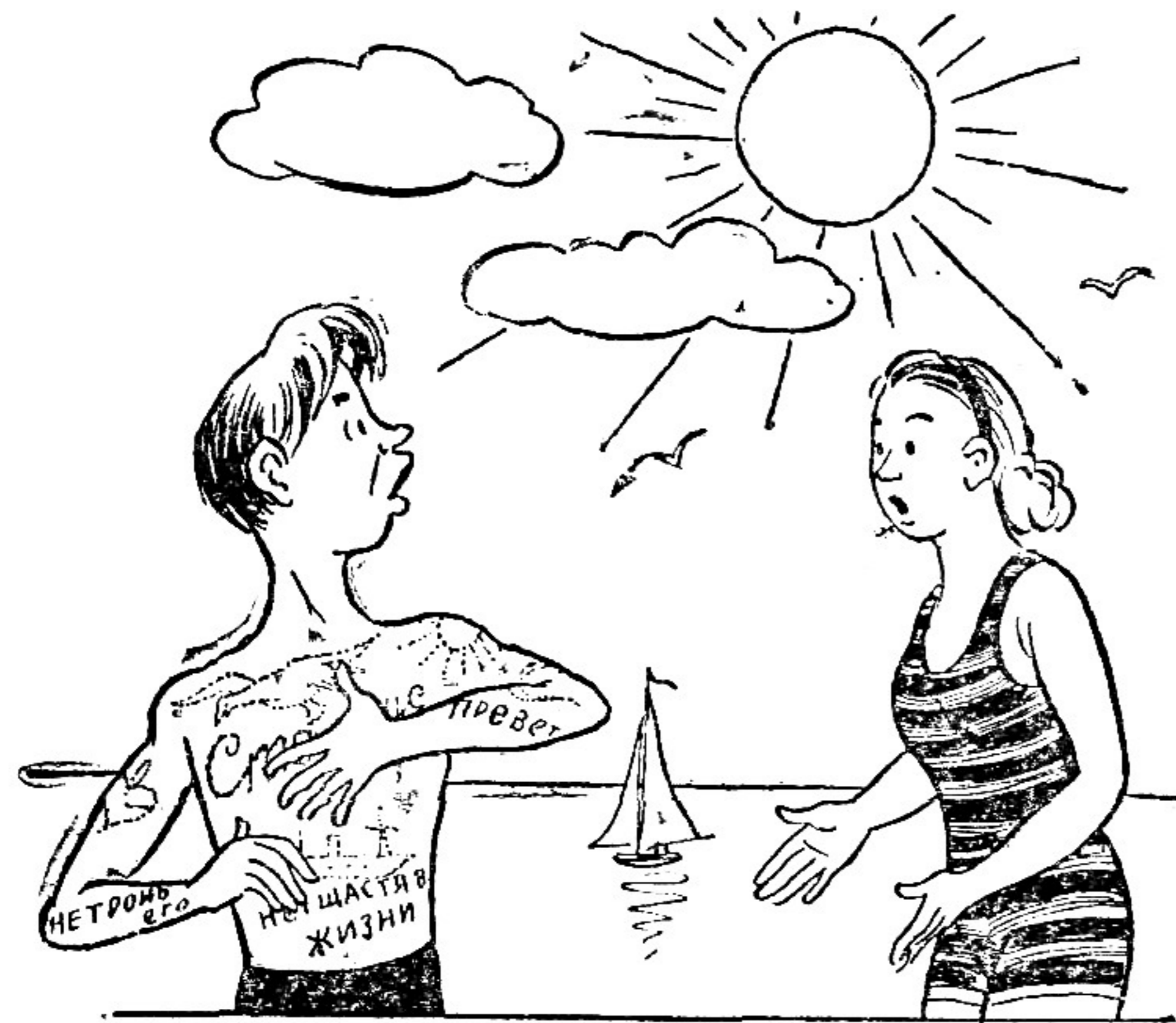
— Ну, чого ти? Ну, що тут смішного? Стультус — це герой такий міфічний, ну...

— Герой? Ох-хо-хо! Герой! Ой, я не витримаю! Стультус по латині значить дурень! Розумієш — д-у-р-е-н-ь!

— Дурень? — перепитав Жора.— Неправда...

— Неправда? Ходімо до мене, я тобі в словнику знайду це слово.

...Відтоді Жора не може спокійно бачити татуїровок. Петькине «художество» він якось витравив, жодної рисочки не залишив на тілі. Першим витравив «стультуса», потім решту наколок. Витравив навіть напис «Привет з балтике», дарма що Петька так старанно його наколов та ще й якірцями прикрасив...

ВОГНІ ПІД ЗОРЯМИ

(ЛІТЕРАТУРНА ПАРОДІЯ)

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Охрім Дубовий — голова колгоспу, середніх років, з щирою хитринкою чоловіка.

Дід Мудрий — колгоспний сторож, мудрий старик (драматургічний дід).

Оленка Польова — передова ланкова. Русява, струнка, блакитноока. (Дивись плакати).

Грицько Доброчесний — молодий колгоспник, ідеальний з усіх боків.

Омелько Ледарчук — далеко не безнадійний ледар. Під кінець п'єси, звичайно, виправляється.

Колгоспники, колгоспниці, діди, баби, чоловіки, жінки, молоді і діти різного віку.

ДІЯ ПЕРША

Діється у селі в наші дні. Колгоспний двір. Праворуч — тваринницькі ферми, ліворуч — вітряний двигун і артезіанський колодязь. На задньому плані — працюють самохідні комбайни. На передньому плані — сидить дід Мудрий, курить люльку і читає Малу Радянську Енциклопедію. Входить Грицько Доброчеснотний.

Грицько. Доброго ранку, діду!

Дід. Доброго ранку, синочку! *(Пауза)*.

Грицько. Йшли б ви додому, дідусю, відпочили б, ми тут і без вас справимось.

Дід *(відклав енциклопедію, зиркнув з-під насуплених брів)*. Що? Що ти говориш, синку? Подумай, як я звідси піду, як? Не перший рік я тут сиджу, не перший рік. Така вже моя доля! Сидіти доводиться і говорити премудрості, коли драматургові сказати нема чого. До четвертого акту сидітиму. *(Пауза. Після зітхання)*. А взагалі ніякої поваги до мене не бачу я від них. Мені б давно на повну пенсію вийти, а вони водять мене з п'єси в п'єсу.

Мовчання. Чути тільки, як грак вовтузиться на невидимому дереві і мотори комбайнів гудуть.

Грицько *(після паузи)*. Скажіть же й мені що-небудь, дідусю! Досвідом життєвим поділіться. Вдячний буду.

Дід *(подумав)*. На баштанах, синку, слід опудала ставити, щоб граки кавунів не довбали.

Входить Охрім Дубовий. В руках у нього блокнот, він на ходу щось пише в ньому.

Дубовий. Добридень вам, друзі мої!

Дід. Здоров, здоров, Охріме!

Грицько. Здрастуйте, товаришу Дубовий!

Дубовий. Я оце йшов сюди і подумав, чи не збудувати нам електростанцію, га?

Дід. Що ж, Охріме, з богом. Гарна справа.

Грицько. Електростанцію? Та ви... та я... Та це ж чудово! Та електрика — це ж... *(Дивись підручник з фізики для 7-го класу)*.

ЗАВІСА.

ДІЯ ДРУГА

Та ж декорація. Дубовий і Ледарчук.

Дубовий. Значить, ти виходиш завтра на роботу?

Ледарчук. І не подумаю.

Дубовий. Доведеться нам, мабуть, вигнати тебе, Омельку, з колгоспу.

Ледарчук. Воля ваша, тільки мені драматург до середини третього акту не велів працювати.

Дубовий. Ой, Омельку, неприємності будуть!

Ледарчук. Не журіться, дядько драматург знають, що роблять. *(Пішов геть, заклавши руки в кишені, зухвало посвистуючи. Дубовий сумно дивиться йому вслід)*.

Оленка *(входить з сапою в руках, у традиційній хустинці)*. Це ви, дядьку Охріме? А я думала... *(Страшенно засоромилась)*.

Дубовий. Дивлюсь я навкруги, і серце радіє. Направо подивишся — ферми тваринницькі, наліво — вітряний двигун, колодязь артезіанський. Там, в далині, комбайни працюють, тут над головою грак вовтузиться. Дивлюсь і думаю, що за хорошим декоратором і драматург необов'язковий. (Пауза). Піду, либонь. (Дістає з кишені блокнота і, занурившись в нього, виходить).

Оленка (замріяно). Хороше як!

Дід (з колодок). Хороше, дитинко!

Вбігає Грицько.

Грицько. Оленко, радість моя! Що я маю тобі сказати...

Оленка. Ну, що там?

Грицько. Кохаю я тебе.

Оленка (розчаровано). Тю, дурний, а я думала, що ти мені про карданний вал розповіси.

Грицько. А ти мене... (потупив очі) кохаєш?

Оленка (ніби не чула). Чудові буряки на наших ланах! Ми ж не лінувалися їх обробляти, ми ж добрива не шкодували, ми ж сніг затримували... і т. д. (Дивись «Агрономію»).

Грицько (сумно). Значить, ти не кохаєш мене?

Оленка. Дурненький ти мій, чому ж ні? Тільки хіба ти забув, що нам товариш драматург веліли? Ти мушиш мені про карданний вал розповідати, а я тобі про добрива. А в кінці четвертого акту ти вийдеш і оголосиш про наше весілля. Потерпи трішки.

Грицько (повеселішав). А й справді, я й за-

був. Значить, так, кохана моя, карданний вал — це...
(Дивись «Будова трактора «ХТЗ» і «НАТІ»).

Дід. Діточки мої, радий я за вас.

ЗАВІСА.

ДІЯ ТРЕТЯ

Місце будівництва електростанції. Гори цегли та інших матеріалів. Безліч людей. Тишу порушують вибухи страшної сили і монологи Дубового. Дід Мудрий з лопатою в руках тиняється по сцені. Ледарчук спить під кущем.

Грицько. Йшли б ви, діду, спати, ми й без вас електростанцію збудуємо.

Дід. Нікуди я не піду. Мені в четвертому акті ще й танцювати доведеться.

Грицько. Ну-у?

Дід. От побачиш. Я не перший рік у драматургічних дідах ходжу, у мене вже є опит і практика.

Оленка (замріяно). От збудуємо електростанцію і матимемо електрику.

Дід. Істинно так. Велика вещь — наука!

Ледарчук (спросоння). Лопату, лопату мені дайте!

Дід. Ти чого?

Ледарчук. Працювати я повинен чи ні? Драматург не для того мене на сцену вивів, щоб я весь час спав. Поспав два з половиною акти і годі. Повинен же я колись виправитись. (Хапає лопату і перевиконує норму).

Дубовий. Омельку... (Змахнув скупу сльозу).

ЗАВІСА.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Великий майдан. Свято. По сцені ходять колгоспники й колгоспниці, діди, баби, чоловіки, жінки, молодь і діти різного віку. Дубовий півгодини говорить промову. Потім слова просить дід Мудрий.

Дід. Я, значить, багато прожив і в мене, значить, є вже опит і практика. От ми, значить, будували електростанцію і збудували електростанцію.

Оплески, хвилин десять всі кричать: «Ура!». Потім виступають представники від усіх бригад. Нарешті, виступає Грицько Доброчеснотний.

Грицько. Я... я, товариші, багато хочу сказати. Я, товариші, хвилююся, а тому... (ніяковіє). Я, товариші, люблю і сватаю Оленку Польову, от що!

Оплески. Молодих вітають.

Дубовий. Вітаю, вітаю тебе, Грицьку! Шануй її, вона в нас хороша!..

Дід. Діточки мої!.. (Плаче й сміється).

Починаються танці. У першій парі танцює дід Мудрий. Танці тягнуться хвилин п'ятнадцять. На сцені дуже весело. З-за лаштунків вибігають все нові й нові діди й баби, чоловіки, жінки, молодь і діти різного віку. Останні глядачі вибігають на вулицю. Актори викликають режисера, режисер — автора, глядач викликає таксі.

ЗАВІСА.

З М І С Т

Старий друг	3
Голова за ґратами	11
Слухали — ухвалили	18
Дорогі гості	24
Мусій Петрович	30
Ревізор	35
Страшна помста	39
Докопався...	45
Стультус	51
Вогні під зорями	57

Белкун Николай Васильевич. Старый друг.
(На украинском языке)

Редактор Ф. Маківчук.

БФ 11935. Зам. 2486. Підписано до друку 26. VIII. 1955 р.
Тираж 100.000. Формат паперу 70×105 1/32. 1 папер. арк.
2,66 друк. арк. Ціна 80 коп.

Друкарня видавництва «Радянська Україна».
Київ, Прозорівська, 59.